

İçtihat Temelinde Çevre Davalarında Menfaat İhlali*

Selman Sacit BOZ

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, Konya, Türkiye
selmansacitboz@gmail.com

Makale Bilgileri	ÖZ
<p>Makale Geçmişi Geliş: 18.10.2023 Kabul: 27.12.2023 Yayın: 28.12.2023</p> <p>Anahtar Kelimeler: Çevre hakkı, Çevrenin korunması, İptal davası, Subjektif ehliyet, Menfaat ihlali.</p>	<p>İdari bir işleme karşı iptal davası açılabilmesi için davacının söz konusu işlemde menfaatinin ihlal edilmesi gerekir. Menfaat ihlalinin tanımı mevzuatta yer almamaktadır. Doktrin görüşleri ve içtihatla içeriği belirlenen menfaatin, “kişisel”, “güncel (aktüel)”, “meşru” ve “ciddi (makul)” olması gerekir.</p> <p>Her somut iptal davası özelinde, menfaat ihlalinin bu özellikleri ihtiva edip etmediği idari yargı organları tarafından re’sen incelenmektedir. Menfaat ihlali koşulunu sağlamayan davaların ehliyet yönünden reddedilmesi, kamu hizmetinin dava tehdidi ile aksatılmasını engelleyerek idari istikrar ilkesinin gerçekleşmesine hizmet etmektedir. Bu açıdan subjektif ehliyete yönelik İdari Yargılama Usulü Kanunu ile öngörülen bu sınırlama, idari işlemin hukuka aykırı olsa dahi herkes tarafından değil ancak o işlemde menfaati ihlal edilen kişilerce dava edilebilmesini öngörmektedir.</p> <p>İdari yargıda subjektif ehliyet olarak ifade edilen menfaat ihlali, bazı davalarda daha dar, bazı davalarda daha geniş bir yoruma tabi tutulmaktadır. Çevreyi ilgilendiren iptal davalarında menfaat ihlali koşulunun geniş olarak yorumlandığı bilinmektedir. İdari yargı organları başta Anayasa ve Çevre Kanunu olmak üzere kanun koyucunun iradesine dayanarak bu yorumu yapmaktadır. Nitekim sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, Anayasal düzeyde herkese tanınmıştır. Ayrıca çevre sağlığını koruma, çevreyi geliştirme ve çevre kirlenmesini engelleme devletin yanı sıra vatandaşlara da yüklenen anayasal bir ödevdir. Benzer şekilde Çevre Kanunu’nun amaçlarından biri de “bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak”tır. Diğer taraftan Çevre Kanunu’nda çevreyi kirlenmeye veya bozan bir faaliyetten zarar gören kişiler dışında böylesi bir durumdan haberdar olan herkesin ilgili makamlara başvurarak gereken önlemlerin alınmasını sağlama ya da faaliyetin durdurulmasını isteme hakkının bulunduğu hüküm altına alınmıştır.</p> <p>Bu makalede çevre davaları özelinde, menfaat ihlali kavramının anlam ve içeriğinin nasıl bir genişlemeye sahip olduğu, somut olaylardan hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır.</p>

Violation of Interest in Environmental Cases Based on Jurisprudence

Article Info	ABSTRACT
<p>Article History Received: 18.10.2023 Accepted: 27.12.2023 Published: 28.12.2023</p> <p>Keywords: Environmental right, Protection of the environment, Annulment lawsuit, Subjective capacity to sue, Violation of interest.</p>	<p>In order to file an annulment lawsuit against an administrative act, the plaintiff’s interest must be violated due to the action in question. The definition of violation of interest is not included in the legislation. The interest, the content of which is determined by doctrinal opinions and jurisprudence, must be “personal”, “current (actual)”, “legitimate” and “serious (reasonable)”.</p> <p>In each concrete annulment lawsuit, whether the violation of interest contains these features is examined ex officio by the administrative judicial bodies. Rejection of cases that do not meet the violation of interest condition, in terms of capacity, serves to realize the principle of administrative stability by preventing public services from being disrupted by the threat of lawsuits. In this respect, this limitation on subjective capacity to sue, stipulated by the Administrative Jurisdiction Procedures Law, stipulates that even if the administrative action is against the law, it can be sued not by everyone, but only by those whose interests are violated by that action. Violation of interest, expressed as subjective capacity to sue in administrative justice, is subject to a narrower interpretation in some cases and a broader interpretation in others.</p> <p>It is known that in annulment lawsuits concerning the environment, the violation of interest</p>

* Bu makale, 8-14 Şubat 2021 tarihleri arasında düzenlenen “Ufuk Üniversitesi Birinci Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi: 21. Yüzyılda Ekonomi, Siyaset ve Çevre Boyutlarıyla Dünya” isimli kongrede sözlü olarak sunulan ve özeti yayımlanan tebliğin güncellenerek genişletilmiş halidir.

condition is interpreted broadly. Administrative judicial bodies make this interpretation based on the will of the legislator, especially the Constitution and the Environmental Law. As a matter of fact, the right to live in a healthy and balanced environment is granted to everyone at the Constitutional level. In addition, protecting environmental health, improving the environment and preventing environmental pollution are constitutional duties imposed on citizens as well as the State. Similarly, one of the aims of the Environmental Law is to “ensure the protection of the environment, which is the common existence of all living things, in line with the principles of sustainable environment and sustainable development”. On the other hand, the Environmental Law stipulates that anyone who is aware of such a situation, except for those who are harmed by an activity that pollutes or degrades the environment, has the right to apply to the relevant authorities to ensure that the necessary precautions are taken or to request that the activity be stopped.

In this article, it has been tried to reveal how the meaning and content of the concept of violation of interest has expanded, specifically in environmental cases, based on concrete events.

Atf/Citation: Boz, S.S.(2023). İçtihat Temelinde Çevre Davalarında Menfaat İhlali, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), s.881-927.

Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. // This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)”

Çalışmanın niteliğinin gerektirmesi sebebiyle derginin yazım kurallarında belirlenen kelime sınırının aşılmasına müsaade edilmiştir. **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Editörler Kurulu**

GİRİŞ

Canlıların sağlıklı bir hayat sürmeleri, temiz bir çevrede yaşamalarına bağlıdır. Temiz bir çevrenin varlığını temin etmek ise, devletlerin tek başına ülke sınırları içinde çözmeleri gereken bir sorun değildir. Nitekim çevre felaketinin etkileri, yaşandığı ülke sınırlarında kalmamakta öncelikle komşu ülkeleri, geniş ölçekte tüm dünyayı etkileyerek küresel çevre sorunlarına neden olabilmektedir.

Giderek artan çevre kirliliğiyle mücadele etmek, öncelikle devletlerin sorumluluğundadır. Ancak çevre konusunda bireylere de bazı görevler yüklenmektedir. Çevre kirliliğinin önlenmesinde bireylere düşen rollerden ilki, çevreyi kirletmemek, korumak ve geliştirmektir. Diğer taraftan bireylerin kendi eylemlerinden kaynaklamayan çevre sorunlarına, hukuksal başvuru yollarını kullanmak suretiyle engel olabilmeleri de mümkündür. Bu açıdan çevrenin korunması, geliştirilmesi, çevre kirliliğinin azaltılması hemen hemen tüm disiplinleri ilgilendirmekle birlikte sağlıklı bir çevrenin tesisi için belki de en etkili disiplin, hukuktur. Nitekim çevrenin korunması için faaliyet gösteren idari makamlardan sivil toplum kuruluşlarına kadar her oluşum hukukun öngördüğü çerçevede hareket alanına sahiptir.

Hukuki açıdan çevrenin korunmasında, yasama organı başat rolü üstlenmektedir. Diğer taraftan yargı organı da idari makamlarca çevreye ilişkin olarak tesis edilen tasarrufların (denetim, izin, teşvik, ruhsat gibi) hukuka uygunluğunu denetlemektedir. Yargı organı, idari tasarruflar sonucu ortaya çıkan zararların tazmin edilmesine karar verebilmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle idari yargı organları, idarenin çevreyi olumsuz yönde etkileyen faaliyetlerinin iptal kararıyla ortadan kaldırmasını sağlayarak çevrenin korunmasında önemli bir görev icra eder. Ancak idari yargı organlarının, çevrenin korunmasında re'sen bir fonksiyon üstlenmesi mümkün değildir. Bu sebeple idari yargı organları aracılığıyla çevre sorunlarına yargısal bir müdahalede bulunulmasını sağlamak ancak kanunda öngörülen şartları taşıyan bir davanın açılması ile mümkündür.

I. İLGİLİ DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE MENFAAT İHLALİ KAVRAMI

Çevrenin korunmasında iptal davası oldukça önemli bir fonksiyon icra etmektedir. İptal kararı, idare tarafından tesis edilen işlemin hiç yapılmamış hale getirerek işlemin ilk yapıldığı ana kadar tüm hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kalkmasını sağlaması açısından oldukça önemlidir. Ancak iptal kararı işlemi geçmişe etkili bir şekilde sona erdirirken, işlemin sonuçlarının geçmişe etkili şekilde ortadan kalkmasını her zaman sağlayamamaktadır. Başka bir ifadeyle, hukuki olarak işlemin geçmişe etkili şekilde sona ermiş sayılması; fiili olarak bu işlemin sonuçlarını geçmişe etkili biçimde ortadan kaldırmamaktadır. Çevre hukuku açısından iptal davasının böyle bir sonucu bulunmaktadır. Örneğin kimyasal atık üreten bir fabrikaya ilişkin çevresel etki değerlendirme belgesinin iptali; fabrikanın faaliyeti boyunca çevreye verdiği zararı da geçmişe etkili şekilde ortadan kaldırmamakta, geleceğe yönelik olarak çevre kirliliğinin artarak devam etmesini engellemektedir. Bu kapsamda çevreye zarar veren bir faaliyetin, bireylerin girişimi ve yargı kararı ile önlenmesi mümkündür. Ancak bazı durumlarda iptal davasının ardından ayrıca ya da iptal davası ile birlikte tam yargı davasının da açılması, çevrenin korunması açısından gereklidir.

İptal davasının bu özelliği itibarıyla, bireyin öncelikle yaşadığı coğrafya olan Türkiye'de muhtemel bir çevre sorununa engel olması, bununla bağlantılı olarak uluslararası boyutta çevrenin

korunmasına hizmet edebilmesi mümkündür. Diğer taraftan, doğrudan ve yakın bir tehdit ya da tehlike olmadığı sürece bireylerin idari tasarruflara dava açması çok rastlanmayan bir durumdur. Bu noktada çevre örgütleri, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, dernek ve vakıflar ile bazı idari makamların çevrenin yargı aracılığı ile korunmasında rol üstlenmektedir¹. Gerek işlemin doğrudan muhatabı olan gerçek ve tüzel kişiler, gerekse işlemde dolaylı olarak etkilenenler tarafından açılan iptal davalarında, davacı ile işlem arasında İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesi gereğince subjektif ehliyet koşulu olarak ifade edilen bir "menfaat ihlali"nin gerçekleşmesi zorunludur.

A. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda Yer Alan Düzenleme

Genel olarak idari yargıda davacı olabilmek için biri objektif diğeri subjektif olmak üzere iki tür ehliyet koşuluna haiz olunması gerekir. Objektif ehliyet, bilindiği üzere dava açabilme ve açılan davayı takip edebilme, yani davaya taraf olmayı ifade etmektedir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi ile objektif ehliyet konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıfta bulunması dolayısıyla, medeni yargılamadaki ehliyet koşulu idari yargı açısından da geçerlidir. Başka bir ifadeyle, medeni yargılamadaki ehliyet koşulları idari yargıdaki objektif ehliyete karşılık gelmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 50. maddesinde yer alan "medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir" ve 51. maddesinde yer alan "dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir" hükümleri doğrultusunda iptal davalarında objektif ehliyet Türk Medeni Kanunu'nun hak ve fiil ehliyeti hükümlerine göre belirlenmektedir.

İptal davaları açısından subjektif ehliyet ise, idari yargıda kanunla özel olarak düzenlenen menfaat ihlalidir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun, 2. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre, iptal davası menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılabilen davalardır².

1. 4001 sayılı Kanun'un Yürürlükte Olduğu Dönem

10.06.1994 tarih ve 4001 sayılı Kanun'la³ birlikte, Kanun'un 2. maddesinde değişikliğe gidilmiş, iptal davalarında subjektif ehliyet hak ihlali olarak belirlenmiş ancak "çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar" bu kapsam dışında bırakılmıştır.

Bu değişiklikle birlikte, iptal davalarında subjektif ehliyet koşulu olarak aranan menfaat ihlali daha dar bir kapsama sahip olan kişisel hak ihlali olarak kabul edilmiştir. Ancak "çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar" açısından hak ihlali kıstası aranmamıştır. Buna göre, çevrenin korunmasında

¹ Örgütlü hareket edebilme kabiliyeti bulunan varlıklar, bireylerin ferdi olarak karşılaştığı güçlükleri daha kolay aşabilmeleri sebebiyle hak arama hürriyetini daha efektif kullanabilen önemli vasıtalar, D10D, 20.11.2012, E. 2012/703, K. 2012/5849.

² İdari Yargılama Usulü Kanununun ilk halinde, 2/a maddesi, "İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları" şeklindedir, Resmi Gazete, 20 Ocak 1982, S. 17580.

³ Kanunun 2/a maddesi, "İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için, çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar hariç olmak üzere, kişisel hakları ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları" şeklinde değiştirilmiştir, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 18 Haziran 1994, S. 21964.

kamu yararının bulunduğu kanun koyucu tarafından açıkça zikredilmiştir. Ayrıca kamu yararı bulunan konular sınırlı sayıda belirlenmemiş, “gibi” edatı ile kamu yararını yakından ilgilendiren başkaca konularda da hak ihlali şartı bulunmaksızın dava açabilme imkânı getirilmiştir. Bu açıdan kamu yararını yakından ilgilendiren hususların ne olduğunu belirleme işlevi de idari yargı makamlarına bırakılmıştır. Diğer taraftan söz konusu değişiklikte kamu yararını yakından ilgilendiren hususlarda hak ihlali şartı kaldırılmasına rağmen menfaat ihlali şartı da getirilmemiştir. Başka bir ifadeyle, bu değişiklikte birlikte, kamu yararını yakından ilgilendiren bir tasarrufa karşı, özel bir ehliyet şartı aramaksızın herkesin dava açabilme hakkı bulunmaktaydı. Kamu yararını yakından ilgilendirmeyen hususlarda iptal davası açabilme şartının ağırlaştırılması ancak kamu yararını yakından ilgilendiren hususlar açısından ise hiçbir şartın aranmaması sebepleriyle ilgili değişiklik eleştirilmiştir⁴.

Nitekim kamu yararını ilgilendiren tasarrufun ne olduğu önce davacı tarafından tayin edilmekte ve bu belirlemeye göre dava açılmaktadır. Davanın açılmasının ardından yargı yeri dava konusu edilen işlemin kamu yararını ilgilendirip ilgilendirmediği tespit ettikten sonra yargılamaya devam etmektedir. Yargı dava konusu edilen işlemin kamu yararını ilgilendirmediğini belirlemesi durumunda davayı ehliyet yönünden reddetmekte, aksi durumda dilekçeler teatisi aşamasına geçmektedir. Böylesi bir uygulama öncelikle yargının iş yükünü oldukça arttıracak bir potansiyeli taşımaktadır. Diğer taraftan işlemlerle davacı arasında özel bir bağ bulunmasına gerek kalmaksızın davanın açılabilmesi de idarenin sürekli bir biçimde dava tehdidi altında kalmasına neden olarak idarenin sürekliliği ilkesinin uygulanmasını güçleştirecektir. Zira idare alınan kararın yargıya taşındığını öğrenince kararın iptal edilmesi ihtimaline binaen bu kararın üzerine yeni karar alarak kamusal faaliyeti devam ettirmede tereddüt yaşayacaktır.

2. Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararından Sonraki (Hâlihazırdaki) Dönem

Tütün Eksperleri Derneği'nce, Tekel Personelinin Yer ve Görev Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmeliği'nin bazı hükümlerinin iptali istenmiştir. Danıştay öncelikle davacı derneğin dava ehliyetinin bulunup bulunmadığının belirlenmesi gerektiğine karar vererek Anayasa Mahkemesi'ne somut norm denetimi ile başvuruda bulunmuştur. Başvuru İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10.06.1994 tarih ve 4001 sayılı Kanun'un 1. maddesiyle değiştirilen 2. maddesinin 1. bendinin (a) alt bendinde yer alan “...kişisel hakları ihlal edilenler...” ibaresinin, Anayasa'nın 2., 36., 125. ve 142. maddelerine aykırılığı iddiasına dayanmaktadır⁵.

4001 sayılı Kanun değişikliğinden 15 ay sonra Anayasa Mahkemesi;

⁴ Gökalp Alica, Süheyla Suzan. “Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 139, Y. 31, 2018, s. 171. Bu dönemde özel bir yetenek koşuluna kanunda yer verilmemesine rağmen yargının örtülü bir şekilde menfaat ihlalinin aradığı ifade edilmektedir, Erhürman, Tufan. “Çevre Davalarında “Menfaat İhlali”: Danıştay ve KKTC Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 60, S. 3, 2011, s. 463.

⁵ İtiraz yoluna başvuran Danıştay 5. Dairesi hem iptal davalarında menfaat ihlali yerine hak ihlali şartının aranmasının hem de kamuyu yakından ilgilendiren davalarda subjektif bir ehliyet şartının aranmamasının hukuka aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Kararda idarenin sürekli bir biçimde dava tehdidi ile karşı karşıya kalmasının ve idari işlemlerde istikrar ilkesinin temini amacıyla yapılan değişikliğin, birçok idari işleme dava açılmasını imkânsız hale getirerek idarenin yargısal denetiminin büyük ölçüde sınırlanıp kısıtlanmasına yol açarak hak arama hürriyetini düzenleyen Anayasa'nın 36. maddesinin ihlaline sebep olacağı vurgulanmıştır.

- Hak arama özgürlüğünü kısıtlanması ve çoğu idari işleme yargı yolunun kapatılması sonucunu doğuracağı,
- Askeri ve sivil idari yargı düzeni arasında ehliyet koşulu farklılığının bir izahının yapılamayacağı,
- Soyut, genel ve kişilik dışı niteliği haiz düzenleyici tasarruflara karşı, uygulanmalarını beklemeden dava açılmasının güçleşeceği ve bu sebeple yargı yolunun daralacağı,
- Diğer işlemler açısından ilgisi dahi olmayan kişilerce dava açması sonucunda idarenin sürekli biçimde dava tehdidi altında kalacağı ve bunun idarenin işleyişi olumsuz yönde etkileyip, yargının da iş yükünü arttıracığı gerekçeleriyle,

söz konusu değişikliğin Anayasa'nın 2. ve 36. maddelerine aykırı olduğuna karar vermiş ve kanun hükmünü iptal etmiştir. İptal kararı sonrası hukuksal boşluk oluşmaması ve anayasa koyucunun gerekli düzenlemeleri yapması amacıyla iptal kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak 3 ay sonra yürürlüğe gireceği kararlaştırılmıştır⁶.

Yasama organı Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından yaklaşık 4 yıl geçtikten sonra anılan boşluğu dolduracak bir düzenleme yapabilmıştır⁷.

08.06.2000 tarih ve 4577 sayılı Kanun'un 5. maddesi ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen (a) bendi "İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları" şeklinde Kanunun ilk halindeki şekliyle yeniden düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin iptali sonrasında yeni yasal düzenleme yapılmadan önce (yasal boşluğun bulunduğu dönemde), 55 hektarlık bir alanın rekreasyon alanı olarak belirlenmesine yönelik Çevre Düzeni Planı Revizyonu'nun iptali istemiyle açılan bir davada ilk derece yargı yeri, davacının menfaat ihlalini belde sakini sıfatına değil, mülkiyet iddiasına dayandırması ve mülkiyete ilişkin uyuşmazlığın adli yargı yerince henüz karara bağlanmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden davayı reddetmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, iptal davalarında davacı ile idari işlem arasında ciddi ve makul yahut maddi ve manevi bir ilişkisinin bulunmasını dava açma ehliyetinin varlığı için yeterli olduğuna karar vermiştir. Karara göre, iptal davaları idari işlemlerin

⁶ AYM, 21.09.1995, E. 1995/27, K. 1995/47. Yüksek mahkemenin bu kararı, kanun koyucunun müdahale edemeyeceği "zırlı bir özün" varlığı olarak kabul edilmekte ve idarenin yargısal denetiminin hiçbir gerekçeyle engellenemeyeceğine işaret etmektedir, Altundış, Mehmet. "İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 69, 2007, s. 353.

⁷ "Anayasa Mahkemesi'nin, yukarıda belirtilen iptal kararından sonra bu konuda yeni bir düzenleme yapılmamakla birlikte; iptal davasının içtihat ve doktrinde belirlenen hukuki nitelikleri göz önüne alındığında, idare hukuku alanında tek taraflı irade açıklamasıyla kesin ve yürütülmesi zorunlu nitelikte tesis edilen idari işlemlerin, bu idari işlemlerle kişisel, meşru ve güncel bir menfaat ilgisi olanlar tarafından iptal davasına konu edilebileceğinin kabulü zorunludur. Taraf ilişkisinin kurulması için gerekli olan kişisel, meşru ve güncel bir menfaat alakasının varlığı, davanın niteliğine ve özelliğine göre idari yargı yerlerince belirlenmekte, davacının idari işlemle ciddi ve makul, maddi ve manevi bir ilişkisinin bulunduğuun anlaşılması, dava açma ehliyeti için yeterli sayılmaktadır", DİDDK, 26.05.2000, E. 1999/390, K. 2000/761. Yasal boşluk döneminde yargı "iptal davalarının bugüne kadar gelen ve yargı yerlerince genel kabul gören teorisi" şeklindeki açıklamayla önceki içtihatlarından hareketle hüküm kurmuştur, Erhürman, s. 462.

hukuka uygunluğunu belirleyen, hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşmesini sağlayan ve idarenin hukuka bağlılığını temin eden bir fonksiyon icra etmektedir. Bu açıdan idari işlemle davacı arasında aranan menfaat ilişkisi dar yorumlanmaması gerekir. Bu gerekçelerle davacıların dava konusu taşınmazları uzun süredir kültür tarım arazisi olarak kullanmaları, taşınmazlara ilişkin mülkiyet konusundaki uyuşmazlığının adli yargıda dava konusu edilmesi ve bu taşınmazların dava konusu işlemle rekreasyon alanı içine alınması, ciddi ve makul bir menfaat ilgisinin kurulabilmesi için yeterli olduğuna karar verilmiştir⁸. Henüz mülkiyeti kendisine geçmemiş kişinin açtığı bir davada ehliyetinin bulunduğunu kabul etmesi açısından söz konusu dava önem arz etmektedir. Bu davada, iptal kararının idareyi hukuka uygun davranmaya sevk edecek olması menfaat ihlalinin geniş olarak yorumlanmasına sebebiyet vermiştir⁹.

Yasal boşluğun olduğu dönemde, bir çimento şirketinin satışına ilişkin Özelleştirme Yüksek Kurulu işleminin iptali talebiyle Kamu İşletmeciliğini Geliştirme Merkezi Vakfı (KİGEM) tarafından dava açılmıştır. Davada, özelleştirme uygulama işlemlerin iptali istemiyle dava açabilmek için davacının meşru, kişisel ve güncel bir menfaatini etkilenmesi gerektiği vurgulandıktan sonra davacı vakfın amaçların biri olan özelleştirme uygulamalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi yönündeki ibarenin davacıya dava açma ehliyeti kazandıramayacağına karar verilmiştir¹⁰. Ancak yasal boşluğun doldurulduğu daha sonraki bir dönemde, davalı idare ile diğer taraf arasında doğalgaz ile çalışan termik santral kurma ve işletme konusunda imzalanan sözleşmenin iptali talebiyle KİGEM tarafından açılan başka bir davada, vakfın genel amaçları arasında özelleştirme uygulamalarını yargıya taşımaları hususunda hüküm bulunduğu ve bu gerekçeyle menfaat ihlalinin bulunduğu karar verilmiştir¹¹. Bu açıdan davacısı aynı olan benzer durumlardaki olaylarda, yargının subjektif ehliyeti belirlerken tutarlı hareket etmediğini ifade etmek mümkündür. Vakfın iradesi ile kolayca değişebilen vakıf amaçlarını dikkate alarak böylesi bir ayrıma gidilmesinin de iptal davasının varlık amacıyla uyumlu olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca subjektif ehliyetin idari işlemin hukuka uygun olup olmamasıyla ilgisi bulunmamaktadır. Bu açıdan dava konusu işlem ile hiçbir ilgisi bulunmayan kişilerin davacı konumunda bulunmasını engelleme amacı taşıyan bu koşulun, benzer nitelikteki uyuşmazlıklarda farklı değerlendirilmesi de yargının, davanın esası hakkında karar alma çekincesinden kaynaklandığını belirtmek mümkündür.

B. Çevre Hakkına İlişkin Anayasal ve Yasal Düzenleme

Anayasa'nın 56. maddesinde sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına herkesin sahip olduğu ve buna ilaveten çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önleme hususlarının devletin ve vatandaşların ödevi olduğu düzenleme altına alınmıştır. Çevre

⁸ D6D, 17.12.1996, E. 1996/902, K. 1996/5819 kararı DİDDK, 13.06.1997 E. 1997/195, K. 1997/400 kararı ile bozulmuştur. Benzer içtihadın yasal boşluk döneminde diğer uyuşmazlıklarda benimsendiği görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. D10D, 28.12.1998, E. 1998/3993, K. 1998/7250. D10D, 15.02.1999, E. 1998/5643, K. 1999/502. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararının "kişisel hak ihlali" şeklindeki tanıma ilişkin olduğu, dava açılabilirlik şartlarından olan "menfaat ihlali" şartını ortadan kaldırmadığı hükme bağlanmıştır, D4D, 08.10.1998, E. 1998/4054, K. 1998/3514.

⁹ DİDDK 26.05.2000, E. 1999/390, K. 2000/761.

¹⁰ Edirne İM 10.03.1998, E. 1997/478, K. 1998/154 iptal kararı D10D, 28.12.1998, E. 1998/3993, K. 1998/7250 kararıyla vakıf senedinde yer alan amacın menfaat ihlaline tek başına sebebiyet veremeyeceği gerekçesiyle bozulmuştur.

¹¹ D10D 06.02.2002, E. 1999/2407, K. 2002/347.

Kanunu'nun 1. maddesinde ise, Kanun'un amacının¹² tüm canlıların müşterek varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve kalkınma ilkeleri kapsamında korunması olduğu hükme bağlanmıştır. Bu açıdan Anayasa'da çevre hakkı ve bu hakka ilişkin yükümlülükler hüküm altına alınmıştır. Anayasa'nın çevre hakkı ve çevrenin korunması ile ilgili hükümleri, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda bütüncül ve kapsayıcı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, sağlıklı ve dengeli bir çevrenin varlığı için süjesi herkes olan ve hem bir hak hem de bir ödev olarak çevre hakkı ihdas edilmiştir¹³. Çevre hakkının kapsamında yer alan hususlardan biri de çevrenin korunmasına yönelik yapılan yargısal başvurulardır.

Çevre davalarında genellikle subjektif ehliyet koşulu olan menfaat ihlali geniş yorumlanmaktadır¹⁴. Geniş yorumlamanın temel sebebi çevre hakkını düzenleyen Anayasa'nın 56. maddesindeki hükümdür. Bu hükme göre; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir". Maddede, gerçek-tüzel kişi ya da yabancı-vatandaş ayrımı gözetilmeksizin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamının herkese tanınmış bir hak olduğu görülmektedir. Ayrıca çevre sağlığının korunması, çevrenin geliştirilmesi ve çevre kirliliğinin önlenmesinde devletin yanı sıra vatandaşlara da ödev yüklenmiştir. Bu açıdan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı herkese tanınmış bir hak iken; geliştirme, korunma ve önleme yükümlülükleri sadece vatandaşa yüklenmiş bir ödev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevreye ilişkin bir hakkın kullanımı, sadece o haktan doğrudan yararlanmayı değil bunun yanı sıra o hakkın öngördüğü faydadan gerektiği gibi yararlanılabilmek adına idari ve yargısal yollara başvurulabilmesini de ihtiva eder. Bu açıdan Anayasa'nın 56. maddesinde yer alan çevre hakkı ile çevrenin korunmasında, herkese, yargı yoluna başvuru imkânının tanındığı ifade edilebilir.

Çevre Kanunu'nun 30. maddesi, "Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir" şeklindedir. Bu madde kapsamında yapılacak olan başvurularda, çevreyi kirleten ya da bozan bir faaliyetten dolayı doğrudan zarar görülmesi gerekmemektedir. Zarar gören kişilerin yanı sıra çevreyi kirleten ya da bozan faaliyetten haberdar olan kimseler dahi ilgili mercilere başvuruda bulunabilirler¹⁵. Ayrıca Çevre Kanunu'nun 3/a

¹² Çevre hukukunun amacı çevrenin korunmasıdır. Söz konusu koruma bazen sakınma bazen de iyileştirme ve geliştirme şeklinde zuhur eder, Yılmaz Turgut, Nükhet. *Çevre Politikası ve Hukuku*, 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012, s. 56. İptal davası ile çevrenin korunması sadece sakınma (çevrenin kirlenmesini önleme/engelleme) şeklinde ortaya çıkmaktadır.

¹³ Dünyada çevre hakkı anayasal olarak, çevre hakkı şeklinde, ödev şeklinde ve hem hak hem de ödev şeklinde olmak üzere üç biçimde düzenlenmiştir. Türkiye olduğu gibi Fransa, İspanya, Portekiz, Yunanistan, Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan ve Amerika'nın bazı eyaletlerinde çevre hakkı ve ödevi şeklinde düzenleme yapılmıştır, Yılmaz Turgut, s. 75-76, dipnot 18.

¹⁴ Menfaat ihlalinin geniş ve özgürlükçü bir biçimde yorumlanması, mahkemeye erişim hakkını güvence altına alır, Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya, Cemil. *Türk İdari Yargılama Hukuku*, 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 291.

¹⁵ Bu düzenleme kapsamında açılacak davalarda hak ve menfaat ihlali koşulu aramadan herkesin yargısal başvuru hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir, Güneş, Ahmet M. *Çevre Hukuku*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 164.

maddesi ile idare, meslek odaları, birlikler ve sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere herkese çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda sorumluluk yüklenmiştir.

Gerek çevre hakkını düzenleyen anayasa hükmünde gerekse Çevre Kanunu'nda, sağlıklı bir çevrenin korunmasında ve çevre kirliliğinin önlenmesinde "herkese" gerekli mercilere başvurma hakkı tanınmıştır. Bu durum İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda aranan menfaat ihlali koşulunun, çevre davalarını ilgilendiren uyuşmazlıklardaki niteliği hususunda farklı görüşlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur. Çevre davalarında Yılmaz Turgut, "herkes" ifadesinden dolayı çevreci her birey ve örgütün menfaat koşulunu sağladığını¹⁶; Özdek ise doğrudan zarar görenler ile çevre kirliliğine neden olan eylemin meydana geldiği yörede yaşayan ve dolaylı olarak zarar görenlerin menfaat ihlali koşulunu sağladığını diğer kişilerin bu koşulu sağlamadığı ileri sürülmektedir¹⁷. Ancak Akıncı tarafından, yaşamı etkileyen çevre davalarında belirli bir yörede ya da şehirde bulunma gibi bir koşulla menfaat ihlalinin sınırlanamayacağı¹⁸ ve Memiş ve Erhürman tarafından Çevre Kanunu'nun 30. maddesi gereğince yapılan bir başvuru sonucunda¹⁹ gerekli önlemin alınmaması durumunda başvuruda bulunan kişinin İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 10. maddesi kapsamında idari dava açma hakkını kullanabileceğinin mutlak olduğu belirtilmektedir²⁰.

Çevre davalarında menfaat ihlali koşulunu etkileyebilecek nitelikte uluslararası bazı metinler vardır²¹. Bunlardan bazıları hakkında kısaca bilgi vermek gerekir.

Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi'nin 10. ilkesine göre, "Çevresel konular en iyi şekilde ilgili tüm vatandaşların ilgili düzeyde katılımı ile ele alınır. Ulusal düzeyde, her birey, toplumlarındaki tehlikeli maddeler ve faaliyetler hakkındaki bilgiler de dâhil olmak üzere, kamu makamları tarafından tutulan çevreyle ilgili bilgilere uygun şekilde erişme ve karar alma süreçlerine katılma fırsatına sahip olmalıdır. Devletler, bilgiyi geniş çapta erişilebilir hale getirerek halkın farkındalığını ve katılımını kolaylaştıracak ve teşvik edecektir. Telafi ve çözüm yolları da dâhil olmak üzere adli ve idari işlemlere etkili erişim sağlanacaktır"²².

Çevre konusunda bir diğer önemli sözleşme Aarhus Sözleşmesi'dir. Türkiye hâlihazırda bu sözleşmenin tarafı değildir. Ancak sözleşmeye taraf olduğunda menfaat ihlalinin çok daha geniş tutulması gerektiği ve bu konuda yasal düzenleme değişikliğine ihtiyaç duyulacağı ifade edilmektedir²³. Nitekim Sözleşme'nin 3/9 maddesinde, vatandaşlık, tabiiyet ve ikamet farkı gözetmeksizin, tüzel kişiler için tescil yeri ve faaliyetlerinin yoğunlaştığı coğrafi yer ayırımına tabi

¹⁶ Yılmaz Turgut, s. 80, 174.

¹⁷ Özdek, Yasemin. "İptal Davasında Menfaat Koşulu", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 24, 1991, s. 112.

¹⁸ Akıncı, Müslüm. *Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku*, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli, 1996, s. 133.

¹⁹ Madde kapsamında başvuruda bulunacak kişilerin vatandaş olma şartının aranmamasının müspet bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir. Ancak sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının herkese tanınmasına karşın çevreyi korumada sadece vatandaşlara ödev yüklenmesi de eleştirilmektedir, Memiş, Emin. *Çevre ve Çevre İdare Hukuku (Teori ve Pratik)*, Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 2015, s. 430-431.

²⁰ Erhürman, s. 453.

²¹ Çevre konusundaki çok taraflı gerek evrensel gerek bölgesel olmak üzere çok sayıda sözleşme ya da bildiri bulunmaktadır. Çevre konusundaki uluslararası metinler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Türkiye Barolar Birliği. *Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri*, 2. Basım, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2014.

²² https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf.

²³ Gökalp Alıca, s. 177-178.

tutulmaksızın, halkın çevresel konularda bilgiye erişme²⁴, karar alma sürecine katılma imkânına ve bu kapsamda yargıya başvuru hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştır. Aarhus Sözleşmesi, “bilgiye erişme”, “karar alma sürecine katılım” ve “idari/yargısal başvuru” olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Sözleşmesi’nin 9. maddesi kapsamında yapılacak yargısal başvuru, bilgiye erişimin kısıtlandığı ya da karar alma sürecinde halkın katılımının sağlanmadığı durumlarda mümkündür. Başka bir ifadeyle, bilgiye erişiminin ve halkın katılımının sağlandığı durumlarda bu sözleşme uyarınca ilgililerin yargıya müracaat etmeleri söz konusu değildir²⁵.

Çevreye zarar veren bir idari işlem ya da faaliyetin, bireylerin girişimi ve yargının müdahalesi ile önlenmesi mümkün hale gelebilir. Ancak doğrudan ve yakın bir tehdit ya da tehlike olmadığı sürece bireylerin idari tasarruflara dava açması çok rastlanmayan bir durumdur. Bu noktada çevre örgütleri, siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, dernek ve vakıflar ile bazı idari makamların çevrenin yargı aracılığı ile korunmasında rol üstlenmeleri mümkündür²⁶.

Çevre davalarında subjektif ehliyet koşulu olan menfaat ihlali genellikle geniş yorumlanmakla birlikte bazen menfaat ihlalinin dar yorumlanması sorunu ile karşılaşmaktadır. Anayasa’nın 56. maddesine göre, gerçek-tüzel kişi ya da yabancı-vatandaş ayrımı gözetilmeksizin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, herkese tanınmış bir haktır. Çevrenin geliştirilmesi, çevre sağlığının korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesinde ise devletin yanı sıra vatandaşlara da ödev yüklenmiştir. Bu açıdan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı herkese tanınmış bir hak iken; geliştirme, koruma ve önleme yükümlülükleri sadece vatandaşa yüklenmiş bir ödev olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre çevrenin korunması amacıyla açılan davalarda, hak ve ödev şeklinde düzenlenen anayasa hükmünün de göz önünde alınarak, menfaat ihlali şartının geniş yorumlanması gerekmektedir. Keza çevreye ilişkin bir hakkın kullanımı, sadece o haktan doğrudan yararlanmayı değil aynı zamanda o haktan gerektiği gibi yararlanılabilmek adına idari ve yargısal yollara başvurulabilmeyi de ihtiva eder.

C. Menfaat İhlali Kavramı

Menfaat ihlalinin kavramının anlamı, hangi unsurları ihtiva ettiği kanunda düzenlenmemiştir. Menfaat kavramıyla, hak seviyesine ulaşmamış ancak dava konusu işlemle davacı arasında bulunan “kişisel”, “güncel (aktüel)”, “meşru” ve “somut”, “ciddi ve makul” bir ilgi, alaka, bağlantı, rabıta kastedilmektedir²⁷. İptal davaları açısından davacıda aranan menfaat ihlali, davanın özüne ilişkin olmayıp davanın kabulü ve görülmesi için aranılan bir yöntem ve biçim ön koşuludur²⁸.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güneş, Ahmet M. “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17-18, S. 26-27-28-29, Y. 2012-2013, s. 25-40.

²⁵ Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Çevresel Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Avrupa Ekonomik Komisyonu Çevre Politikası Komitesi Dördüncü Bakanlar Konferansı) “Avrupa İçin Çevre”, Aarhus, Danimarka 23-25 Haziran 1998, https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/06/19980625%2008-35%20AM/Ch_XXVII_13p.pdf

²⁶ “Bu bağlamda; meslek kuruluşları, birçok alanda örgütlü hareket edebilme imkanı sağlaması nedeniyle, hak arama özgürlüğünün, tek tek bireyler olarak kullanılmasının yaratabileceği güçlüklerin önüne geçilmesinde de önemli bir vasıta görevi üstlenmektedir”, D10D, 20.11.2012, E. 2012/703, K. 2012/5849.

²⁷ Yıldırım, Turan. *İdari Yargı*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 323. İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 14. maddesinin 3/c bendine göre, idari dava dilekçesi ehliyet yönünden incelenmekte ve 15. maddenin 2/b bendine göre, menfaat ihlali olmayanların davası reddedilmektedir.

²⁸ Gürbüz, Reşit. *İdari Yargılama Hukuku*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, s. 99.

Dava konusu edilen bir işlemin davacıyı doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz yönde etkilemesi ya da hukuk âleminde varlığını devam ettirmesi durumunda, davacı üzerinde bir etki doğuracağı durumlarda menfaat ihlalden söz edilmektedir²⁹. Menfaat kavramı “bir işlemin yargı yeri önüne götürülebilmesi için onla davacı arasında varolduğu anlaşılan ve yeterli sayıldığı kabul edilen salt bir ilişki”³⁰, “makul akla yatkın, güncel ve meşru alaka”³¹, “hukuk düzeninin koruduğu, yakın ve uzak bir ilgi” ya da “en azından minimum bir ilgi”³², “açık ve somut bir bağlantı” ve “ciddi biçimde olumsuz etkilenmiş olma”³³, “hukukça korunan değer”³⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Davacı ile işlem arasında bu türden bir bağlantının olmadığı durumlarda subjektif işlemden söz edilemez³⁵. Ancak “Menfaat kavramı olaya, zamana ve kültürel anlayışa göre değişen bir kavram olup, değişik olaylarda menfaatin ortaya çıkma biçimi değişmektedir. Olaylara yaklaşım şekli, toplumun ve kişinin düzeyi, menfaat kavramının boyutlarını değiştirecek niteliktedir”³⁶. Bu açıdan yargının, dava konusu edilen işlem karşısında davacının durumunu, statüsünü ve sıfatını ortaya koyması gerekir³⁷.

Menfaatin, “kişisel”, “güncel (aktüel)”, “meşru” ve “ciddi (makul)” olması gerekliliğini idari yargı teorisi açısından izah ederek, çevre davalarındaki durumunu değerlendirmek gerekir. Öncelikle menfaat ihlali bir hakkın ihlali şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, hak seviyesinde olmayan hukuki yararda aşınma şeklinde de zuhur edebilir³⁸, hatta maddi olabileceği gibi manevi bir koruma talebini de içerebilir³⁹.

Menfaatin kişiselliği, bir idari işlemin doğrudan ve aracısız şekilde davacı hakkında tesis edilmesi anlamına gelmeyip, doğrudan veya dolaylı olarak o kimseyi etkilemesi anlamındadır⁴⁰.

²⁹ Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 500.

³⁰ Özay, İl Han. *Günüşiğinde Yönetim II-Yargısal Korunma*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 152. Menfaat ihlali kavramına ilişkin tanımlamalar için bkz. Gündüz, F. Ebru. *İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 112 vd.

³¹ Yıldırım, Turan / Fiş Üstün, Gül. *Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 24.

³² Altundiş, s. 353-354. Bağrıaçık, Ahmet. “Danıştay Kararları Işığında İdari Yargıda Menfaat İhlali”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 2, 2016, s. 42.

³³ Ulusoy, Ali D. *İdari Yargılama Hukuku*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 113.

³⁴ Atay, Ender Ethem. *İdari Yargılama Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021, s. 238.

³⁵ Yıldırım, Ramazan / Çınarlı, Serkan. *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 93.

³⁶ D6D, 03.06.1992, E. 1992/1160, K. 1992/2676. “Menfaat alakasının sınırı her olayda yargı yerlerince içtihatlarla belirlenir. Objektif bir idari işlemin de dava konusu yapılabilmesi için davacının bu işlemde hemen sonuç doğurabilecek ve zarar göreceği şekilde etkilenmesi şarttır”, D4D, 08.10.1998, E. 1998/4054, K. 1998/3514. “Taraf ilişkisinin kurulması için gerekli olan kişisel, meşru ve güncel bir menfaat alakasının varlığı, davanın niteliğine ve özelliğine göre idari yargı yerlerince belirlenmekte, davacının idari işlemle ciddi ve makul, maddi ve manevi bir ilişkisinin bulunduğu anlaşılması, dava açma ehliyeti için yeterli sayılmaktadır”, DİDDK 26.05.2000, E. 1999/390, K. 2000/761.

³⁷ DİDDK, 07.10.2004, E. 2004/2163, K. 2004/788.

³⁸ Derdiman, R. Cengiz. *İdari Yargının Genel Esasları*, 3. Baskı, Alfa Akademi Yayınevi, Bursa, 2014, s. 108.

³⁹ Candan, Turgut. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 115. Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2017, s. 204. Memiş, s. 518. Sancakdar, Oğuz. *İdari Yargılama Hukuku Genel Esaslar*, 3. Baskı, www.sorubankası.net yayınları, İzmir, 2019, s. 103. Ergen, Cafer. *İdari Yargı Davaları*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 317.

⁴⁰ DİDDK 07.10.2004, E. 2004/2163, K. 2004/788. Kişisellik sadece doğrudan doğruyalığın gerçekleştiği durumlarda söz konusu olmaz, Erhürman, s. 451. İptal davasının konusu oluşturan idari işlemin bozduğu ya da doğmasına engellediği hukuki durumun tarafı ya da yararlananı konumunda olunması, menfaatin kişiselliği olarak ifade edilmektedir, Candan, s. 116-119.

Davacı ile işlem arasında var olan gerçek ilişki, menfaatin kişiselliğini belirtir⁴¹. Başka bir ifadeyle, dava konusu işlem ile davacı arasındaki maddi ya da manevi yakınlık, menfaatin kişiselliğini ifade eder⁴². “*Salt vatandaş olarak değil ve fakat bunun ötesinde kişisel olumsuz bir etki*” olarak ifade edilen kişisel⁴³, davacının şahsına özgü, sıfatıyla ilgili veya içinde bulunduğu durumla ilişkili olan şahsi bir menfaattir⁴⁴. Menfaatin kişiselliği unsuru, çevre iptal davalarında oldukça geniş bir yorum metoduyla değerlendirilmelidir. Nitekim idari işlemin doğrudan muhatabı olunmasa da, çevre sağlığını bozacak bir faaliyetin menfi etkileri herkesi ilgilendirmektedir.

Gelecekte gerçekleşmesi muhtemel işlemlere karşı, önceden yargı yoluyla müdahalede bulunmaya çalışmak gelecekteki olayları yargı kararı ile belirlemek anlamına gelir. Bu ise hukuken ve mantıken mümkün değildir. Hukuk terminolojisi açısından, davacı ile iptalini talep ettiği işlem arasındaki bağı, ilgiyi, rabıtaı, bağlantıyı, alakayı ifade eden ve yarar, çıkar, fayda anlamına gelen menfaatin, güncel bir talebi içermesi gerekir. İleride ortaya çıkma ihtimali bulunan bir menfaat ilişkisine dayanılarak dava açılması ise mümkün değildir⁴⁵. Güncellik iptal davasına konu işlemle davacı arasında hâlihazırda ya da yakın gelecekte bir ilgiyi belirtir⁴⁶. Çevrenin korunmasına amacı taşıyan davalar, genellikle uzak geleceğe ilişkindir. Başka bir ifadeyle, yerel düzeyde çevrenin kirlenmesi bazen aniden gerçekleşebilirken, ülke genelini etkileyecek düzeyde kirlenmeler çok uzun yıllar sonra ortaya çıkmaktadır. Ancak uzak bir gelecek de gerçekleşecek olsa dahi, çevrenin korunması kamu yararını yakından ilgilendirdiğinden, güncellik koşulunun gerçekleştiği kabul edilmelidir. Bu açıdan çevre davalarının mahiyeti gereği muhtemel olumsuzlukların ortaya çıkmadan önlenmesi için güncellik koşulu bu yönüyle ele alınmalıdır.

Davanın açıldığı anda hâlihazırda mevcut olan ya da davanın açıldığı sırada henüz doğmayan ancak esas hakkında karar verilmeden önce ortaya çıkan menfaatin güncel (aktüel) menfaat olduğu ifade edilmektedir⁴⁷. Davanın açıldığı tarihte bulunan ancak hükmün tesisinden önce aktüelliğini yitirmiş olan menfaate dayanılarak davanın ehliyet yönünden reddedildiği içtihatların aksine özellikle çevre davalarında hukuka aykırı olan işlemin iptal edilmesi görüşünün⁴⁸ benimsenmesi gereklidir. Diğer taraftan idari bir işleme dayanılarak yapılacak olan bir faaliyetin henüz bir çevre sorununa sebep olmadığı yönündeki bir gerekçeyle, menfaatin güncel olmadığı savıyla davanın reddedilmesi de çevre davalarının niteliği ile bağdaşmamaktadır.

⁴¹ Aslan, Zehreddin. *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu Vergi Yargılamasıyla Birlikte*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 47.

⁴² Yücesoy, Ayşe Aslı. *İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat (İdari Yargıda Subjektif Dava Ehliyeti Koşulu)*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 139.

⁴³ Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022, s. 241.

⁴⁴ Gündüz, s. 129.

⁴⁵ D5D, 19.12.2008, E. 2008/5015, K. 2008/6321. “*İptal davası açılabilmesi için idari işlemin, ilgili kişinin (davacının) yararını olumsuz yönde etkilemiş olması gerekir...Ayrıca dava ehliyeti, dava açıldığı tarihte bulunması gereken ve davanın görülebilmesi için zorunlu bir usul hukuku koşuludur. Yani iptal davasının açıldığı sırada davacının aktüel (halen mevcut) bir menfaatinin bulunması gerekir. İleride ortaya çıkması muhtemel bir menfaat ilişkisine dayanarak dava açılması mümkün değildir*”, D8D, 15.06.1998, E. 1998/397, K. 1998/2243.

⁴⁶ Yıldırım / Üstün, s. 26.

⁴⁷ Gözübüyük, A. Şeref / Tan, Turgut. *İdare Hukuku C. 2 (İdari Yargılama Hukuku)*, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s. 367. Yıldırım / Üstün, s. 26. Çağlayan, s. 502. Gündüz, s. 163. Gürbüz, s. 99. Menfaatin güncelliği konusunda doktrindeki tartışmalar için bkz. Yücesoy, s. 212-217. Doğan ve doğmamış menfaatler açısından menfaatin aktüelliğine ilişkin değerlendirme için bkz. Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 326 vd. Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Kaya, Cemil. “İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı ve Kapsamı”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, S. 1, Y. 2008, s. 117-141.

⁴⁸ Fransız uygulamasının da bu yönde olduğu ifade edilmektedir, Kaplan, s. 209.

Çevrenin kirlenmesi durumunda “kirleten öder” ilkesi her zaman sağlıklı bir çözüm değildir. Çevre sağlığının ciddi boyutlarda bozulması durumunda maddi bir yaptırım uygulamanın düzeltici bir etkisi olmaz. Bu sebeple çevre davalarında aktüellik kıstası, sadece çevre kirlenmesinin kesin olduğu durumları değil muhtemel olduğu durumları da kapsamalıdır. Başka bir ifadeyle, çevre davalarındaki menfaat ihlalinin geniş yorumlanması düşüncesi, özellikle menfaatin güncelliği kıstasında daha da genişletilmelidir⁴⁹.

Menfaatin meşruluğu ile kastedilen, hukuken kabul edilebilir, dinlenmeye layık veya korunmaya değer bir ilginin varlığıdır⁵⁰. “Hukuk tarafından korunmaya layık”⁵¹, “yasal olarak korunan bir hak”⁵², “hukuk düzeni tarafından korunan”⁵³, “hukuksal bir durumdan çıkan ya da hukuksal bir duruma dayanan menfaat”⁵⁴, “hukuku uygun bir koruma”⁵⁵, “hukuka ve ahlâka aykırı olmayan; hukuki bir durumdan doğması ya da böyle bir duruma dayanması”⁵⁶ olarak tanımlanan menfaatin meşruluğu, hukuken korunabilir ve ileri sürülebilir bir çıkara ilişkin olmalıdır⁵⁷. Başka bir ifadeyle, hukuka ve ahlaka aykırı olan menfaatler meşru görülmez⁵⁸. Meşru menfaat, “makul düşünce zemininde mazur görülebilir her türlü menfaati ve ekonomik, siyasi, kültürel ve dini menfaati kapsar”⁵⁹. Anayasa’nın 36. maddesinde meşru vasıta ve yollardan faydalanma kaydıyla hak arama hürriyetinin kullanımının mümkün olduğunun hüküm altına alınması, bu kapsamda açılan idari davada aranan menfaatin meşru olması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Anayasa’nın 56. maddesi ile Çevre Kanunu’nun 30. maddesi kapsamında, çevreye ilişkin iptal davalarında menfaatin meşru bir hukuki zemine dayandığı açıktır.

Menfaatin ciddiliği ve makullüğü ile dava konusu işleme yönelik ileri sürülen itirazın ağırlığı kastedilmektedir. Ciddi ve makul menfaat, esasında münferit bir husus olarak değil diğer üç kıstasın değerlendirilmesinde dikkate alınan bir yan unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ciddi ve makul olma kıstası manevi bir alakanın varlığını bile yeterli saymaktadır⁶⁰. Ayrıca menfaat ihlalinin önemli/önemsiz, küçük/büyük, az/çok oluşu dava açma ehliyetini etkilemez. Önemsiz ya da küçük olarak görülen bazı menfaatler ilgilisi açısından bir değere sahip olabilir⁶¹. Özel hukukta her menfaatin korunması söz konusu değil iken; idare hukukunda her menfaatin

⁴⁹ Yargı kararları incelendiğinde menfaatin güncel olmadığı gerekçesiyle sadece bir davanın reddedildiği görülmüştür. Karar için bkz. D8D, 15.06.1998, E. 1998/397, K. 1998/2243.

⁵⁰ D15D, 04.12.2015, E. 2015/8404, K. 2015/8456. D15D, 10.06.2016, E. 2016/1989, K. 2016/4312. D15D, 10.06.2016, E. 2016/2011, K. 2016/4311.

⁵¹ Candan, s. 116.

⁵² Kaplan, s. 210.

⁵³ Günday, s. 250.

⁵⁴ Gözübüyük / Tan, s. 334. D2D, 20.02.2008, E. 2005/3695, K. 2008/809.

⁵⁵ Altundiş, s. 355. Bağrıaçık, s. 42.

⁵⁶ Çağlayan, s. 501.

⁵⁷ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 325. “İptal davası yönüyle meşru olma özelliğinin bir üst norma dayanması, pozitif bir kaynağa uygun olması, hukuken ileri sürülebilir olması ve bir hukuki duruma dayanması şeklinde anlaşılması gibi bir gereklilik vardır. Böyle bir yaklaşımla meşru menfaatle hukuki menfaat aynı anlama gelmektedir”, Meşru menfaat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Gür, Necip Taha. “İptal Davalarında Menfaatin Meşruluğuna İlişkin Düşünceler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 2, 2019, s. 689.

⁵⁸ Zabunoğlu, Yahya Kazım. *İdare Hukuku*, C. 2, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 245. Yıldırım / Üstün, s. 27. Gürbüz, s. 99. Meşru menfaat kavramı hukuka uygunluk ile ahlaka uygunluk şeklinde iki temel üzerine kuruludur, Yücesoy, s. 133. Gündüz, s. 120.

⁵⁹ Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 325.

⁶⁰ Memiş, s. 518.

⁶¹ Zabunoğlu, s. 244-245.

korunması zorunludur⁶². Bu sebeple idari işlemin menfi bir değişikliğe sebep olduğu ya da müspet bir durumun doğmasının engellendiği durumla ciddi ve makul ilişkisi olan herkesin bu idari işlemin iptali istemekte menfaati bulunur⁶³. Bu açıdan çevre davalarında, çevrenin önemli ya da önemsiz, küçük ya da büyük, az ya da çok kirlenecek olması davanın subjektif ehliyet yokluğundan reddine bir gerekçe olamaz.

Menfaat ihlalini oluşturan bu unsurların tamamı subjektif ehliyetin belirlenmesinde kullanılan kıstaslardır. Ancak çevre davalarında subjektif ehliyetin belirlenmesinde özellikle “menfaatin kişiselliği” önem arz etmektedir. Menfaatin kişiselliği kıstasının sağlandığı çevre davalarında diğer kıstasların önemsenmediği gözlemlenmektedir. Bu açıdan çevre davalarının; niteliği gereği muhtemel bir çevre sorununun ortaya çıkmasını engellemek üzere açılması sebebiyle “menfaatin güncelliği” kıstası, dava meşru bir amaca matuf açılmasa da iptal kararı verilmesi durumunda genele yönelik bir etkinin meydana gelecek olmasından dolayı “menfaatin meşruluğu” kıstası, davanın telafisi güç ya da imkânsız zararların ortaya çıkmasını önlemek amacıyla açılması sebebiyle de “menfaatin makullüğü ve ciddiliği” kıstası göz ardı edilmektedir.

İptal davalarında aranan subjektif ehliyet koşulu, yargı eliyle idareyi hukuka bağlı kalmaya böylelikle hukuk devletinin sürdürülmesine dair bir konudur. Bu sebeple söz konusu koşul, iptal davası yoluyla idari işlemin denetlenmesine hizmet edecek bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu gerekçeyle özellikle çevre, imar uygulamaları, tarih ve kültürel değerlerin korunması gibi kamu yararını daha yakından ilgilendiren konularda dava açma ehliyetinin geniş yorumlanmaktadır. Çevre davalarında menfaat ihlalinin geniş yorumlanması, Anayasa’nın 56. maddesinin zorunlu bir sonucudur. Bu zorunluluk Danıştay kararlarında da yerleşik içtihat niteliği kazanmıştır⁶⁴.

İdari tasarrufların iptal davası yoluyla idari yargı tarafından denetlenmesi, idarenin hukuka uygunluğunun yargısal denetiminin sağlanma yönüyle hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu sebeple özellikle çevre davalarında davacının davayı açmakla hedeflediği amaç dikkate alındığında menfaat ihlali koşulu daha geniş kitleleri kapsayacak biçimde yorumlanması gerekir⁶⁵. Aksi anlayış, iptal davasında aranan menfaat ihlalinin hak ihlaline yaklaşan bir tarzda yorumlanmasına sebebiyet verir. Bu durum ise ne idari yargının varlık nedeniyle⁶⁶ ne de anayasa amacı ile bağdaşmaz. Nitekim maddi veya manevi bir zararı bulunmasa bile ilgiliye dava açma hakkı tanınması, hak ihlaline nazaran menfaat ihlalinin daha geniş bir kapsama sahip olmasından kaynaklanır⁶⁷.

⁶² Kalabalık, Halil, *İdari Yargılama Usulü Hukuku*, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 198.

⁶³ Candan, s. 114.

⁶⁴ DİDDK, 04.11.2010, E. 2010/2026, K. 2010/1474. D6D, 09.07.2003, E. 2003/1712, K. 2003/4221. D6D, 13.09.2012, E. 2012/2340, K. 2012/4151. “İdari yargının idari işlemin etkin ve yaygın biçimde hukuka uygunluk denetiminin sağlanması işlevi gözönünde bulundurularak, gerçek veya tüzel kişilerin menfaat ilgisini kurdukları idari tasarrufları iptal davası yoluyla yargı yeri önüne getirmeleri durumunda, iptal davası ile “menfaat” ilgisinin bulunup bulunmadığının belirlenmesinde davacının idari işlem karşısındaki durumu, statüsü ve sıfatının ortaya konması gerekmektedir”, DİDDK, 07.10.2004, E. 2004/2163, K. 2004/788.

⁶⁵ Aslan, s. 47.

⁶⁶ Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Çalış, Hande Sena. *İdari Yargının Varlık Sebebi Olarak İptal Davası*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

⁶⁷ D6D, 08.06.2011, E. 2010/12920, K. 2011/2120 karşı oy gerekçesi: “Munzur Projesi kapsamı içinde yer alan Baraj ve Hidroelektrik Santral Projelerinin Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri Şirketlerinden oluşan konsorsiyuma yaptırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının, çevre, tarihi, kültürel değerlerin korunması gibi kamu yararını

Çevre davalarının açılmasındaki amaç, davaya son veren taraf işlemlerinde bile kendini göstermekte ve davacının feragati yargı organlarınca kabul görmemektedir⁶⁸. Danıştay, kamu yararı ile yakından ilgili idari işlemlere yönelik iptal davalarında feragat istemi hakkında kamu yararı ölçütü kullanılarak hüküm kurulması gerektiği görüşündedir⁶⁹.

İptal davasında menfaat ihlali, davacının idari faaliyet karşısındaki statüsü, tutumu ve sıfatı dikkate alınarak her somut olaya göre saptanması gereklidir. Yargı bu tespiti yaparken sadece davacı lehine yorum getirmemeli, idari işlevi de dikkate almalıdır. Nitekim idari her işleme karşı herkesçe iptal davası açılması istikrarsızlığa yol açabilir. İdari istikrarsızlığa bağlı olarak idarenin işleyişinin olumsuz etkilenmemesi için de menfaat ihlali kıstasının hem davacı hem de idari işlev açısından dengeli bir şekilde değerlendirilmesi gerekir⁷⁰. Diğer taraftan menfaat ihlalinin davacı tarafından ispatına yönelik belgelerin dava dosyasına eklenmesi önemlidir. Ancak re'sen araştırma ilkesi gereğince menfaat ihlalinin ispatına yönelik belgelerin yargı organınca ilgili mercilerden istenmesi gerekir. Nitekim menfaat ihlalinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin tayin ve tespiti yargıya aittir⁷¹.

Menfaat ihlali koşulu bazı işlemlerde ek şartların yerine getirilmesine de bağlanabilir. Örneğin su sayaçlarının temin ve montajlarını içeren ihale işleminin iptali istemiyle kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu tarafından açılan bir davada, Kamu İhale Kanunu kapsamında yapılan ihalelere ilişkin açılacak davalarda davacının ihaleye katılan veya istekli olabilecek aday durumunda bulunması gerektiğine karar verilmiştir. Şayet davacı meslek kuruluşu ihaleye katılmamış ya da istekli olabilecek aday durumunda değilse, davayı açmakta kişisel, güncel ve meşru menfaatinin olmadığına karar verilmektedir⁷².

II. ÇEVRE DAVALARINDAKİ SUBJEKTİF EHLİYETİ HAİZ OLANLAR

A. Gerçek Kişiler

1. İşlemden Doğrudan Etkilenen Kişiler

Kesin ve yürütülebilir idari işlemin doğrudan muhatabı olan kişiler, iptal davası açabilirler. İşlemin doğrudan muhatabı olan kişiler tarafından açılan davalarda, subjektif ehliyet koşulu özellik

yakından ilgilendiren yönleri olduğundan davalı idarelerin davaların dava ehliyeti bulunmadığı yolundaki itirazları yerinde görülmemiştir", D10D, 05.07.2005, E. 2002/2180, K. 2005/3958.

⁶⁸ Muğla ili, Fethiye ilçesi ile Antalya ili, Kaş ilçesi sınırlarında akan Karaçay ve Esen Çayı üzerinde yapılması planlanan Burgular-Gebeş Regülatör ve HES projesi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararının iptali istemiyle açılan davada feragat istemi çevre, imar uygulamaları, tarihi ve kültürel değerlerin korunması benzeri kamu yararını yakından ilgilendiren işlemlere yönelik açılan iptal davalarında feragat isteminin kamu yararı ölçütü kullanılarak çözüme kavuşturulması gerektiği sebebiyle kabul edilmemiştir, D14D, 23.11.2016, E. 2013/1730, K. 2016/6687. Feragat ile ilgili başka bir karar için bkz. DİDDK 06.06.2013, E. 2009/1939, K. 2013/2262.

⁶⁹ DİDDK, 06.06.2013, E. 2009/1939, K. 2013/2262.

⁷⁰ D6D, 27.01.2016, E. 2015/7800, K. 2016/231 karşı oy gerekçesi.

⁷¹ Örneğin 6306 sayılı Kanun'un ek 1. maddesi kapsamında İstanbul ili, Eyüp ilçesi, Alibeyköy mahallesinde bazı yerlerin riskli alan ilan edilmesine ilişkin karara yönelik açılan 110 kişi tarafından açılan davada, tapu kayıtlarına erişimin her zaman mümkün olduğu, hak sahiplerinin adlarına belediye arşivlerinde bulunan bilgi ve belgelerin örneklerinin de talep etmeleri halinde belediyece kendilerine verileceği hususlarının birlikte değerlendirilmesi sonucu, idari işlemin iptalini istemelerinde ne gibi kişisel, meşru ve güncel bir menfaat ilişkisinin bulunduğu ortaya koyulamaması sebebiyle ehliyet yönünden ret kararı Danıştay tarafından bozulmuştur, D14D, 25.05.2017, E. 2017/645, K. 2017/3538 kararı DİDDK 23.11.2017, E. 2017/1918, K. 2017/3850 kararı ile bozulmuştur.

⁷² D13D, 13.02.2009, E. 2008/6670, K. 2009/1769.

arz etmez. Başka bir ifadeyle, dava konusu işlem ile davacı arasında doğrudan doğruya “kişisel”, “güncel (aktüel)”, “meşru” ve “ciddi (makul)” bir rabıta varsa, bu kişilerin menfaatlerinin ihlal edildiği kabul edilir ve bu kişiler işlemin yargısal denetimden geçmesini sağlayabilirler.

Diğer taraftan çevre davalarında işlemde yararlanan kişi başka bir ifadeyle işlem kendi lehine olan kişi, işlemin aynı zamanda doğrudan muhatabıdır. Bu kişinin menfaatine olan bir işleme yönelik iptal davası açması zaten mümkün değildir. Keza, yararlandırıcı nitelikteki işlemlerde menfaat ihlali söz konusu değildir. Ancak işlemde genel olarak fayda sağlayan kişilerin, işlemin tamamıyla (tüm hüküm ve sonuçlarıyla) kendi menfaatine uygun olmaması ihtimalinde de bu işleme karşı menfaatlerini ihlal ettiği kısmıyla dava açabilmesi de mümkündür. Böylesi bir durumda ise, kişinin işlemi iptal ettirerek, çevreye zarar veren faaliyetine devam etmesi çevre kirliliğini önlemez, bilakis belki de iptal kararı davacının çevreyi kirletmesinin önünü açar.

Son olarak sağlıklı ve dengeli bir çevrenin oluşmasına katkı sağlayabilecek bir faaliyetin idari bir işlemle engellenmesi durumunda ise, işlemin doğrudan muhatabı olan kişinin açtığı bir davanın da bu açıdan çevrenin korunmasına hizmet edebilmesi de mümkündür.

2. İşlemden Dolaylı Olarak Etkilenen Kişiler

Bir menfaatin kişisel olarak nitelendirilmesi, iptali istenilen işlemin doğrudan ve aracısız bir şekilde davacıya yönelik tesis edilmesine bağlı değildir. Menfaatin dolaylı bir biçimde ihlal edildiği durumlarda da dava açılabilmesi mümkündür⁷³.

Çevre davalarında işlemde doğrudan etkilenen tarafından açılan davalar sayıca azınlıktadır. İşlemden dolaylı bir şekilde etkilenen kişilerce özellikle çevre örgütleri, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, dernek ve vakıflar tarafından açılan davalar oldukça fazla sayıda ve etkinliktedir. Nitekim bu tür oluşumların kuruluş amaçları zaten, faaliyet alanlarına ilişkin kamuoyu oluşturma ve tek tek bireylerin çevrenin korunmasında hak arama özgürlüklerini kullanmaktan çeşitli sebeplerle imtina etmeleri sonucunda ortaya çıkan sorumluluğu üstlenerek örgütlü bir hareket kabiliyetiyle çevreyi kirleten faaliyete müdahalede bulunmaktır.

İşlemden dolaylı etkilenenler tarafından açılan davalarda, yargının menfaat ihlali koşulu açısından farklı sıfatlarla davacı ile işlem arasında bağlantı kurulduğu görülmektedir.

a. Vatandaş Sıfatıyla

Çevre gibi kamu yararını ilgilendiren konularda⁷⁴ ve özellikle çevre değerlerinin korunmasına matuf olarak dava açma ehliyetinin geniş yorumlanarak ele alınması, işlemin uygulama sahasında bulunan coğrafi alanla bağlı kalınmaması gerekliliği, bu davaların sadece vatandaş sıfatıyla da açılabileceği, Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiştir.

⁷³ Erhürman, s. 452. Sancakdar, s. 103. Çevre, imar, kültür ve tabiat varlıkları gibi genel olarak kamuyu ilgilendiren işlemlerde, işlemde etkilenen her kişinin ayrı ayrı dava açması yerine gerek “sınıf davası [class action]” gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından açılacak tek bir dava ile uyuşmazlığın çözülebilmesi durumunda yargı iş gücüne ek külfet yüklenmeyeceği belirtilmektedir, Ulusoy, s. 117.

⁷⁴ İmar düzenlemeleri, tarihi ve kültürel değerler ve çevre uyuşmazlıklarında kamunun salt parçası olmak menfaat şartı için yeterli kabul edilmiştir, Çalış, s. 109-110.

Davacı ile dava konusu işlem arasında vatandaş sıfatıyla bağlantı, genelde düzenleyici nitelikteki işlemlere yönelik açılan davalarda kurulmaktadır⁷⁵. Ancak tesis edilen işlemin düzenleyici işlem niteliği haiz olmasa bile ülkenin genelinde etkili olması, ülkenin genel siyasetini ya da vatandaşların genel ve müşterek çıkarlarını ilgilendirmesi halinde, salt vatandaş olma sıfatı yeterli görülmemektedir⁷⁶. Özellikle çevre davalarında böylesi bir durum bulunmaktadır.

Salt vatandaş olma sıfatıyla genel düzenleyici işlemin iptalini istemekte bir menfaatin bulunduğu hükmedilen kararlar çoğunluktadır. Aksi yönde karar bulunsa da⁷⁷ özellikle imar planı değişikliklerinde vatandaş sıfatıyla açılan davaların kabul edildiği görülmektedir.

İstanbul ili, Arnavutköy ilçesi, İmrahor mahallesinde bulunan Yeşil Göl'ün moloz döküm sahası ilana ilişkin işlemin iptali istemiyle Manisa'da ikamet eden kişinin açtığı dava, ilk derece yargı yeri tarafından ehliyet yönünden reddedilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, iptal davasının idarenin hukuka uygun davranmasını sağlayan en etkin araçlardan biri olduğunu, menfaat ihlali koşulunun doğrudan doğruya hukuk devletinin yapılandırılması ve sürdürülmesine ilişkin bir sorun olduğunu ve bu koşulun idari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetlenmesini engellemeyecek bir biçimde anlaşılması gerektiğini; kamu yararını yakından ilgilendiren konularda böylesi bir yorumun muteber olduğunu belirterek, işlemin uygulama alanında sakın olmayan hatta İstanbul ili dışında yaşayan bir davacının dava ehliyetinin bulunduğunu kabul etmiştir⁷⁸. Benzer şekilde Güvenpark'ın bulunduğu yerin, otopark ve çarşı olarak tahsisi öngören imar planı değişikliğine karşı Ankara'da ikamet eden çevre, şehircilik ve planlama uzmanı üç kişi tarafından açılan davada vatandaş sıfatı menfaat ihlali için yeterli görülmüştür⁷⁹.

Türkiye Cumhuriyeti eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kardeşi Yusuf Bozkurt Özal'ın 2863 sayılı Kanun hükümlerine istinaden Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun kararı ile "kentsel ve tarihi sit alanı ve kentsel arkeolojik sit alanı" ilan edilen Süleymaniye Camii Hazinesi'ne defnine ilişkin Bakanlar Kurulu kararı aleyhine vatandaş sıfatıyla bir avukat tarafından açılan davada, ilk derece yargı yeri, dava konusu işlem ile davacı arasında makul ve

⁷⁵ İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 7/4. maddesi kapsamında düzenleyici işlemlere karşı açılan davalarda, bireylerin birden fazla seçimlik hakkı vardır. Bireyler düzenleyici işlemin ilanı tarihini izleyen günden itibaren atmış gün içinde doğrudan düzenleyici işleme karşı dava açabilirler. Bunun dışında ilandan itibaren atmış günlük süre geçse dahi, düzenleyici işlem kendine uygulanan birey açısından, düzenleyici işleme karşı altmış günlük yeni bir dava açma süresi başlar. Düzenleyici işlemin uygulanarak bireysel bir işleme dönüşmesi durumunda, bireysel işlemde menfaati ihlal edilen kişi bireysel işleme karşı dava açabileceği gibi düzenleyici işleme karşı da dava açabilir. Hatta bu ihtimalde menfaati ihlal edilen kişi hem bireysel hem de düzenleyici işleme karşı aynı dava dilekçesi ile birlikte dava açması da mümkündür; Kanunda düzenleme altına alınan düzenleyici işleme yönelik olan ilgili durum, teoride "halk davası [actio popularis]" olarak ifade edilmektedir. Temeli Roma hukukuna dayanan actio popularis, kişisel menfaatin korunması dışında, kamu emniyeti ve güvenliğinin sağlanması da amaçlar. Başka bir ifadeyle actio popularis, kamusal çıkarların da korunmasını temin etmek amacıyla ehliyet şartı olarak "yaygın menfaatin [diffuse interests]" yeterli kabul edildiği yargısal korunma talebidir, Gökalp Alica, s. 169-170. Yücesoy, s. 79. Hukuk devleti açısından oldukça önemli olmasına rağmen iptal davası bir halk davası olarak kabul edilmemiştir, Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 117.

⁷⁶ D15D, 04.12.2015, E. 2015/8404, K. 2015/8456. D15D, 10.06.2016, E. 2016/1989, K. 2016/4312. D15D, 10.06.2016, E. 2016/2011, K. 2016/4311.

⁷⁷ D6D, 23.01.2012, E. 2010/1267, K. 2012/195. İmar planı değişikliğine karşı vatandaş sıfatıyla açılan davalarda söz konusu değişikliğin kamu yararını yakından ilgilendirip ilgilendirmediğine göre bir sonuca varılmaktadır.

⁷⁸ İstanbul 2. İM, 29.08.2008, E. 2008/1369, K. 2008/1457 kararı D6D, 02.03.2009, E. 2008/11449, K. 2009/1896 kararı ile bozulmuştur.

⁷⁹ D6D, 09.05.1988, E. 1988/477, K. 1988/646. Aynı işleme karşı Çevre Duyarlılığı Grubu'nun bazı üyeleri tarafından açılan başka bir dava ehliyet yönünden kabul edilmiştir, D6D, 09.05.1988, E. 1988/477, K. 1988/648.

ciddi bir menfaat ilişkisinin bulunmadığı ayrıca davacının avukat ve vatandaş olması sıfatlarını haiz olmasının yasanın aradığı anlamda bir menfaat bağının kurulması için yeterli olmadığı gerekçesiyle davayı ehliyet yönünden reddetmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin korunma açısından bir kişinin belediye mezarlığı yerine özel bir yere defnini öngören işlemin her vatandaş tarafından iptalinin istenebileceği gerekçesiyle ilk derece yargı yerinin kararını bozmuştur⁸⁰.

İzmir-Aliğa Serbest Bölgesi'nin hudutlarının belirlenmesine, bu bölgedeki bazı taşınmazların acele kamulaştırılması ve İzmir-Aliğa Termik Santral Serbest Bölgesi'ne ilişkin kararnamenin Danıştay'ca yürütülmesinin durdurulmasından sonra yapılan işlemlere karşı bir milletvekili tarafından dava açılmıştır. Açılan davada, mevcut sanayi kuruluşları ile zaten kirli bir bölge olan Aliğa'da tarım ve hayvancılığa, denize ve balıkçılığa, tarihi değerlere ve turizme, çevrede yaşayan insanlara zarar verileceği ileri sürülmüş ve yargı davanın milletvekili sıfatıyla değil vatandaş olma sıfatıyla açıldığı kanaatiyle menfaat ilişkisinin bulunduğu karar vermiştir⁸¹.

b. Belde/Semt/Köy/Mahalle Sakini Olma Sıfatıyla (Hemşehri Hukuku)

Belde sakini⁸² sıfatıyla açılan davalarda, farklı yönde ilk derece yargı kararları verildiği gözlemlenmektedir. Bazı kararlarda işlemin uygulama alanı olan ilin sınırları içinde ikamet etmek yeterli kabul edilmemekte ve işlemin uygulama alanına daha yakın bir yerde örneğin “ilçede ikamet” etme şartı aranmakta; bazı kararlarda ise ilçe sınırları da yetmeyip “işleme konu taşınmaza komşu taşınmazı bulunmak” gibi kıstasların dava açma ehliyetinin varlığı için arandığı görülmektedir. Diğer taraftan ilk derece yargı yerinin semt sakini olmanın ehliyet yönünden yeterli olduğu yönündeki kararlarının, temyiz aşamasında bozulduğu da bilinmektedir⁸³. Ancak hemşehri hukuku uyarınca özellikle imar planlarına karşı açılan davalarda genel kabul, subjektif ehliyetin bulunduğu yönündedir⁸⁴.

Örneğin İstanbul ili, Beyoğlu ilçesi, Camii Kebir mahallesi mevkiinde kurulması planlanan Haliç Yat Limanları ve Kompleksi için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemiyle açılan davada, ilk derece yargı yeri anılan yörede ikameti bulunmayan ya da o yörenin nüfusuna kayıtlı olmayan kişilerin dava açma ehliyetlerinin varlığını kabul etmenin, idarenin ve yatırımcıların sürekli olarak dava tehdidi ile

⁸⁰ DİDDK 19.10.2001, E. 2001/415, K. 2001/737 karşı oy gerekçesi: “*Olayda, davacının Ankara’da tebligat adresi gösterdiği ve vatandaş olarak taşınmaz kültür varlığı olan Süleymaniye Camii ve çevresinin korunması amacıyla bu davayı açtığı anlaşılmaktadır. İstanbul’da ikamet etmeyen ve sadece vatandaş olarak dava açan davacının davaya konu işlemlerle yukarıda belirtilen şekilde kişisel bir menfaatinin ihlal edildiği söylenemez*”.

⁸¹ D10D, 28.04.1992, E. 1990/2278, K. 1992/1672.

⁸² Çevre, imar, şehircilik ve kültür varlıkları gibi konularda tesis edilen işlemlerde o beldenin salt sakini olmak menfaat ihlali koşulu için yeterlidir, Ulusoy, s. 115.

⁸³ Ankara ili, Çankaya ilçesi, Dikmen Konya Yolu’na cephe yeşil alanda (Atapark) kafeterya ve restoran işletilmesi amacıyla betonarme ve karkas yapı inşa edilmesi şeklinde tesis edilen işleme ilişkin, semt sakini sıfatıyla açılan davada, subjektif ehliyetin bulunduğu karar veren ilk derece yargı yerinin kararı temyiz mercii tarafından ehliyet yönünden bozulmuş ancak ilk derece yargı yeri bozma kararına uymayarak ısrar kararı almıştır, Ankara 5. İM, 18.11.2015, E. 2015/2921, K. 2015/2235. Aynı işleme karşı açılan başka bir davada, Ankara 5. İM 14.12.2012, E. 2012/914, K. 2012/2811 kararı D14D, 25.09.2014, E. 2013/993, K. 2014/7864 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuştur.

⁸⁴ Konya İM, 31.12.2002, E. 2002/1697, K. 2002/1782 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 09.07.2003, E. E. 2003/1712, K. 2003/4221 kararı ile bozulmuştur. İstanbul 7. İM, 31.01.2012, E. 2011/1032, K. 2012/142 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 13.09.2012, E. 2012/2340, K. 2012/4151 kararı ile bozulmuştur. Bu kararlar imar planlarının kamu yararını ilgilendiren genel nitelikte düzenleyici işlemler olduğu gerekçesiyle verilmiştir.

karşı karşıya kalmalarına yol açacağı ve bunun idari istikrar ilkesine aykırı olacağı gerekçesiyle ehliyet yönünden davanın reddine karar vermiştir. Ancak kararın temyizi üzerine Danıştay, tarihi ve kültürel mirasın konu olduğu bir olay açısından sadece Beyoğlu ilçesinde ikamet etme koşulunun aranmasının projeden sadece ilçe halkının etkileneceği anlamında anlaşılacağı, aksine İstanbul ilinin genelini etkileyecek merkezi konumda yer alan bir projeden İstanbul'da ikamet eden her vatandaşın, ilçe sınırlarında ikamet zorunluluğu aranmaksızın, dava açma ehliyetinin bulunduğu kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir⁸⁵. Tarihi ve kültürel miras açısından yüksek yargının benimsediği bu görüş, çevrenin korunmasında da son derece dikkat edilmesi gereken bir husustur. Nitekim çevrenin kirlenmesine sebep olan bir durum önce meydana geldiği yöreyi etkilemekle birlikte sadece ortaya çıktığı sınırlar içinde kalmamakta ve birbirine bir zincir ile bağlı tüm ekolojiye zarar vermektedir.

İzmir ili, Balçova ilçesi, Bahçelerarası mahallesinde yapımı planlanan İzmir İstinye Park Alışveriş Merkezi ve Otel Projesi'ne yönelik verilen "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararına karşı açılan davada, projenin planlandığı Alsancak ilçesi dışında Balçova ilçesinde taşınmazı bulunan kişinin salt İzmir ilinde yaşıyor olmasının dava ehliyeti için yeterli olmadığına karar veren ilk derece yargı yerinin kararı, projenin imar planlarında belediye hizmet alanında kalan ve semt pazarı ile otobüs ve dolmuş terminalinin bulunduğu alanda yapılacak olması dolayısıyla mevzuata aykırı yapılaşmaya neden olacağı ve trafik yoğunluğunu arttıracığı gerekçesiyle bozulmuştur⁸⁶.

Isparta ili, Eğirdir ilçesi, İstasyon mahallesi, Kumluk mevkiinde mülkiyeti özel kişilere ait olan taşınmazlarda yapılan imar planı değişikliğinin iptali istemiyle belde sakini sıfatıyla açılan davada, Eğirdir'de ikamet eden davacının, yakınındaki çevrenin de, içme suyu havzasını oluşturan gölün kirlenmesinden etkileneceği gerekçesiyle menfaatinin ihlal edildiğine karar verilmiştir⁸⁷.

Mera konumunda harman yeri olarak köy halkının kullanımına tahsis edilen taşınmazların mera vasfının kaldırılarak, tapuda hazine adına arsa olarak tescili ile üçüncü bir kişiye ihale suretiyle satılması işleminin iptali istemiyle köy sakini tarafından açılan davada ilk derece yargı yerinin kararı temyiz mercii tarafından bozulmuştur. İlk derece yargı yerinin ehliyet yönünden ret kararında ısrarı neticesinde Danıştay, köy halkının yaşama düzenini ve gelişimini ilgilendiren bir yerin sadece bir kişinin kullanımına verilmesinde menfaati ihlal edilen köy sakini açısından ayrıca zilyetlik ya da mülkiyet ilişkisinin varlığı aranarak davanın ehliyet yönünden reddedilmesinin hukuka aykırı olduğuna karar vermiştir⁸⁸.

Genel düzenleyici işlemlere karşı açılan davalarda⁸⁹ hemşehri hukuku uyarınca menfaat ihlalinin kabul edildiği kararların yanı sıra, işlemin doğrudan muhatabı olmayan kişiler tarafından

⁸⁵ İstanbul 4. İM, 05.09.2016, E. 2016/1536, K. 2016/1471 kararı D14D, 13.03.2017, E. 2017/526, K. 2017/1450 kararı ile bozulmuştur.

⁸⁶ İzmir 2. İM, 25.11.2015, E. 2014/2100, K. 2015/1588 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D14D, 18.05.2016, E. 2016/871, K. 2016/4156 kararı ile bozulmuştur.

⁸⁷D6D, 15.12.1993, E. 1993/1858, K. 1993/5451.

⁸⁸ Konya 1. İM, 27.12.1994, E. 1994/1575, K. 1994/1722 ısrar kararı DİDDK, 06.12.1996, E. 1995/396, K. 1996/598 kararı ile bozulmuştur. Söz konusu karar, 4001 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra açılan bir davaya ilişkindir.

⁸⁹ Özellikle genel düzenleyici işlemin iptalinde dava şartı olarak sadece menfaat ihlalinin yeterli görülmesi çarpıcı bir etkiye sahiptir, Çalış, s. 105.

bireysel nitelikteki işlemlere karşı açılan davalarda subjektif dava ehliyetinin kabul edildiği kararlara da rastlamak mümkündür.

Örneğin, İstanbul ili, Sarıyer ilçesi, İstinye bölgesinde belirlenen alanın turizm merkezi olarak ilan edilmesine yönelik Bakanlar Kurulu kararı ile 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planların ve ilgili parsel için tesis edilen inşaat ruhsatının iptali talebiyle açılan davada, ilk derece yargı yeri, Danıştay içtihatlarında belde sakini olmanın dava açmak için yeterli görüldüğünü de ifade ederek, inşaat ruhsatının bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Bu kapsamda, bir inşaat ruhsatının iptali talebiyle dava açmanın ancak komşu, bitişik parsel maliki ya da en azından mahalle sakini olması koşuluyla kabul edilebileceği gerekçesiyle davanın ehliyet yönünden davanın reddine karar vermiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, davacının turizm merkezi ilanına ilişkin karara karşı dava açma ehliyetinin bulunduğu kabul edilmesine rağmen bu işlemin uygulaması niteliğindeki inşaat ruhsatı verilmesi işleminde menfaat ihlalinin olmadığına karar vermenin hukuka aykırı olduğuna hükmetmiştir⁹⁰.

Beşiktaş Belediye Başkanlığı'na verilen tadilat yapı ruhsatının ve bu ruhsatın dayanağı olan avan projesinin onaylanmasına yönelik İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı kararı ile Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu'nun bazı kararlarının iptali istemi ile semt sakini sıfatıyla açılan davada, söz konusu taşınmazın davacının çok yakın bir konumda (200 metreden daha az) ikamet etmesinin yanı sıra dava konusu edilen işlemler neticesinde İstanbul Boğazı'nın silüetini etkileyebilecek olması subjektif ehliyetin kabulü için yeterli görülmüştür⁹¹.

Ankara ili, Çankaya ilçesi, Ahlatlıbel mahallesi, Öysekent mevkiinde bulunan park alanında muhtarlık binası yapılması işleminin geri alınarak inşaatın yıkılması isteminin reddine ilişkin işleme karşı açılan davada, Çankaya ilçesinde yer alan ve hâlihazırdaki imar planına göre şehirde yaşayan herkesin kullanımına açık ve mülkiyeti kamuya ait olan bir alanın, bir kamu binası olarak tahsisinde kamu yararını yakından ilgilendiren bir durum olduğu gerekçesiyle belde sakini sıfatıyla dava açma ehliyeti bulunduğu karar verilmiştir⁹².

c. Taşınmaz/Komşu Taşınmaz Sahibi Olma Sıfatıyla

Komşu taşınmaz sahibi olma sıfatıyla açılan davalar, esasında belde/sem/köy/mahalle sakini olma sıfatıyla (hemşehri hukuku) açılan davalardır. Ancak Danıştay bazı davalarda işlemin uygulama alanını dikkate alarak salt hemşehri hukuku sıfatından daha özel bir coğrafi yakınlığı aramaktadır. Bu yakınlık dava konusu edilen işlemin doğrudan muhatabı olmayan ancak işlemin uygulama alanına yakın bir yerde taşınmaz mülkiyeti bulunan kişiler tarafından açılan bazı istisnai davalarda dikkate alınmaktadır.

İstanbul ili, Bahçelievler ilçesinde yer alan bir taşınmazın özel hastane alanına alınmasına ilişkin 1/5000 ölçekli nazım imar planı değişikliği ile parselin başka bir amaçla iskân edilemeyeceği yönündeki plan notu ilavesinin iptali istemiyle, eski İstanbul Büyükşehir Belediye

⁹⁰ D6D, 21.11.2003, E. 2003/1950, K. 2003/6117 kararı DİDDK, 11.11.2004, E. 2004/741, K. 2004/1854 kararı ile bozulmuştur.

⁹¹ İstanbul 10. İM, 08.01.2015, E. 2014/2148, K. 2015/2 kararı D6D, 01.07.2015, E. 2015/1547, K. 2015/4783 kararı ile bozulmuştur.

⁹² Ankara 4. İM, 16.01.2014, E. 2014/60, K. 2014/33 kararının ısrara ilişkin kısmı DİDDK, 05.02.2015, E. 2014/1614, K. 2015/216 kararı ile ehliyet yönünden onanmıştır.

Meclisi üyesinin belediye meclis üyesi sıfatıyla değil, İstanbul ili sınırları içinde yaşayan bir vatandaş olma sıfatıyla, açılan davada menfaat ihlalinin bulunmadığına karar verilmiştir. Karar, imar planına ilişkin davalarda belde sakini olmanın yanı sıra ayrıca komşu, bitişik parsel maliki ya da en azından mahalle sakini sıfatlarından birinin de bulunması gerektiği gerekçesiyle verilmiştir⁹³.

Bu açıdan yargının genel yaklaşımı, işleme konu taşınmaza komşu taşınmazı bulunmayan kişilerce açılan çevre hukukunu ilgilendiren davalarda, hemşehri hukuku çerçevesinde subjektif dava ehliyetinin kabul edileceği yönündedir⁹⁴. Nitekim yargı bu tür davalarda kişisel bir çıkardan ziyade kamu yararını sağlamanın daha üstün olduğu fikrindedir.

Örneğin, Tokat ili, Yayladalı köyünde komşu taşınmazların tarım arazisi vasfının kaldırılarak imara açılması işlemine karşı açılan davada, söz konusu işlemin kamu yararını sağlamaya yönelik bir itiraz olduğuna karar verilerek davacının subjektif ehliyetinin bulunduğu karar verilmiştir⁹⁵. Benzer şekilde, Konya ili, Meram ilçesinde taşınmazı bulunan şirketin, komşu taşınmazlara ilişkin yapılan çevre düzenlenmesi ile nazım imar planı değişikliğinin onaylanmasına ilişkin Konya Büyükşehir Belediye Meclisi kararının iptali istemiyle açtığı davada, davacıya ait taşınmazın imar plan tadilatı onama sınırı içerisinde yer almamasına rağmen dava açma ehliyetinin bulunduğu karar verilmiştir⁹⁶.

ç. Kiracı veya Zilyet Olma Sıfatıyla

Kiracı ya da zilyet sıfatıyla açılan davalar da hemşehri hukuku temelindedir. Zira kiracı ya da bir mülkiyetin zilyedi olan kişi aynı zamanda o beldenin dolaylı da olsa sakinidir.

Hazineye ait Adana ili, Karaisalı ilçesi, Nergizlik köyünde yer alan taşınmazın baraj şantiye tesisi ve göl sahası olarak kullanılmak üzere DSİ Genel Müdürlüğü'ne tahsisine ilişkin işlemin iptali talebiyle haksız zilyet tarafından açılan davada, kamu yararını yakından ilgilendiren konularda subjektif ehliyetin geniş yorumlanması gerektiğine ilişkin Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına vurgu yapılarak, davacının ecrimisil ödeyerek tarımsal faaliyette bulunması, yöre sakini ve fuzuli şağil sıfatıyla da olsa taşınmazın zilyedi konumunda bulunmasının, tahsis işlemine karşı dava açmada hukuken kabul edilebilir bir menfaat ilgisi için yeterli olduğuna karar verilmiştir⁹⁷.

⁹³ İstanbul 2. İM, 13.10.2009, E. 2008/108, K. 2009/1642 kararı D6D, 23.01.2012, E. 2010/1267, K. 2012/195 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuştur.

⁹⁴ Aksi yönde kararlar da bulunmaktadır. Örneğin; Aydın ili, Nazilli ilçesi, Karaçay mahallesi sınırları içerisinde bulunan bazı alanların riskli alan ilan edilmesine ilişkin karara karşı, Nazilli Belediye Meclisi Üyesi tarafından açılan davada, davacının dava konusu riskli alan sınırları içerisinde taşınmazının bulunmadığı (davacı ile mülkiyet bağı veya hukuki ilgisi bulunmadığı) gerekçesiyle ehliyet yönünden reddedilmiştir, D14D, 21.09.2017 ve E. 2017/1169, K. 2017/4812.

⁹⁵ D6D, 08.04.2013, E. 2010/1323, K. 2013/2265.

⁹⁶ Konya 1. İM, 18.09.2012, E. 2011/581, K. 2012/92 kararı D6D, 20.02.2013, E. 2012/7618, K. 2013/1028 kararı ile bozulmuştur. Benzer kararlar için bkz. DİDDK, 22.11.2016, E. 2014/3433, K. 2016/3062. D6D, 09.10.2017, E. 2013/391, K. 2017/7271.

⁹⁷ Adana 1. İM, 26.10.2011, E. 2011/1174, K. 2011/1596 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D10D, 14.03.2016, E. 2015/4655, K. 2016/1311 kararı ile bozulmuştur.

Şanlıurfa ili, Birecik ilçesi, Mezra beldesi, Adalar mahallesine yer alan taşınmazın zilyedi olan bir kişi tarafından imar uygulamasının ve dayanağı uygulama imar planının iptali istemiyle açılan dava ehliyet yönünden kabul edilmiştir⁹⁸.

Salt zilyet sıfatıyla dava açılmayacağına ilişkin kararlar da bulunmaktadır. Örneğin; İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi İçmesuyu Havzaları Yönetmeliği'nde yapılan değişiklik kararına karşı açılan dava, ilk derece yargı yeri tarafından ilgili derelerin bulunduğu yerde veya yakınında davacı mülkiyetinde veya zilyetliğinde bir taşınmaz bulunmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddedilmiştir. Kararın temyizinde Danıştay, dere koruma bandı kısmında taşınmaza sahip olanlar için yapılaşmaya imkân veren yönetmelik hükmünün, subjektif ehliyet açısından mülkiyet hakkı sahibi ya da zilyet sıfatlarını kullanarak, çevresel değerlerin ve su kaynaklarının korunması amacıyla dava konusu edilmesinin beklenilemeyeceğine karar vermiştir⁹⁹.

Diğer taraftan kiracı ya da zilyet sıfatının malik sıfatının önüne geçmesi de engellenmektedir. Örneğin korunması gerekli tarihi eser niteliğinde olan Muhsinoğlu Hanında, Koruma Kurulu tarafından alınan restorasyon projesinin onaylanması kararına karşı kiracılar tarafından açılan davada, asıl malikin iradesi ile uygulanmak istenen ve Koruma Kurulu tarafından da uygun bulunan restorasyon işleminin iptalini talep etmede kiracı sıfatının yeterli olmadığına karar verilmiştir¹⁰⁰. Benzer şekilde kiracılık ilişkisinin devamını sağlamak adına, mülkiyet sahibinin iradesini engelleyecek derece dava açan ve söz konusu taşınmazdan yargı kararı ile tahliye edilen davacıların, menfaat ihlalinin bulunmadığına karar verilmiştir¹⁰¹.

İstanbul ili, Kadıköy ilçesi, Cafer Ağa mahallesinde yer alan binanın restitüsyon, restorasyon ve röleve projelerinin onaylanmasına yönelik Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararlarının iptali istemiyle açılan davada, davacıların eski eseri koruma amacından ziyade aleyhine açılan tahliye davası sonuçlarını engelleme amacı bulunması sebebiyle ehliyet yönünden davanın reddine karar verilmiştir. Kararda, kiracılık ilişkisinin 1924 yılından beri devam ediyor olmasının da menfaatin meşru bir temele dayandırılmasına yeterli olmadığı vurgulanmıştır¹⁰².

d. Sektörde Faaliyet Gösterme Sıfatıyla

İdarenin işlemine karşı sektörde faaliyet gösteren sıfatıyla açılan bir davada, subjektif ehliyetin bulunduğu karar verilmiştir. Ancak bu davanın açılmasındaki amaç, başka bir ifadeyle davacının davayı açmakla ihlal edildiğini iddia ettiği menfaat, iktisadi yarar kaybına ya da rekabetten doğacak zarara ilişkindir¹⁰³. Ancak bu dava, çevrenin kirlenmesine sebep olabilecek bir idari işlemin iptal edilmesi ihtimali açısından oldukça önemlidir.

⁹⁸ Şanlıurfa İM, 13.01.2012, E. 2011/1697, K. 2012/73 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 11.06.2013, E. 2012/2294, K. 2013/4129 kararı ile bozulmuştur.

⁹⁹ İstanbul 8. İM, 29.05.2013, E. 2013/405, K. 2013/958 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 01.04.2014, E. 2013/5728, K. 2014/2511 kararı ile bozulmuştur.

¹⁰⁰ İstanbul 3. İM, 31.12.2004, E. 2004/3010, K. 2004/2695 iptal kararı DİDDK, 23.03.2007, E. 2005/1582, K. 2007/378 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuştur.

¹⁰¹ DİDDK, 21.03.2007, E. 2005/1582, K. 2007/378. D6D, 19.07.2006, E. 2005/7113, K. 2006/3928.

¹⁰² İstanbul 4. İM, 30.06.2005, E. 2003/169, K. 2005/1287.

¹⁰³ "İktisadi menfaat" ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Kaya, Cemil. "İptal Davalarında (Kişisel) Menfaat İhlalinin Genişlemesi: İktisadi Rekabet", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 66, S. 2, 2008, ss. 273-284.

Söz konusu dava, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün ilgili Daire Başkanlığı tarafından elektronik posta yolu ile davacı şirkete gönderilen kemoterapi ilaç hazırlama cihazlarının taşınması gereken özelliklerin güncellendiğini bildiren yazının iptali istemiyle açılmıştır. Davacı şirket, 2011-2023 programında, atık sistemi için, ağzı açılmayacak şekilde atık kutusu özelliği bulunması gerektiği belirtilmişken, son değişiklikle “Çevre güvenliğini sağlayan, cihaz orijinal, ayrılmaz parçası olan ve atık kutusuna ağzı açılmayacak şekilde kapatabilen iki bölümlü geçişli torba kilitleme özelliğine sahip olmalıdır” şeklindeki güncellemenin kemoterapi ilaç atıklarının kesici-delici olmasının yanı sıra son derece zararlı olduğu, atık sisteminde kutu yerine torba olmasının Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'ne aykırı olduğu, bu düzenleme ile başka firmaların ürünlerinin de otomatik cihaz uygunluğu alacağı, bu ürünlerin daha düşük maliyette üretilen ürünler olacağı, bu durumun da firmalarının menfaatlerinin ihlal edileceğini ileri sürmüştür¹⁰⁴.

Esasında söz konusu davayı açmakta şirketin ekonomik bir menfaatinin ihlali söz konusudur. Diğer taraftan ilgili değişikliğin kemoterapi ilaç atıklarının muhafaza edilmesinde sorunların yaşanması ve bunun çevre sağlığını tehdit etmesi durumu da söz konusudur. Davanın bu haliyle ehliyet yönünden kabul edilerek işlemin iptal edilmesi gerekirdi. Ancak davanın görülmesi sırasında ilgili düzenlemede, söz konusu torbanın “sitotoksik atık kutusu kilitleme özelliğine sahip olmalıdır” şeklinde bir değişiklik daha yapılmıştır. Bu ibaresinin eklenmesi sonucunda dava ehliyet yönünden değil işlemin hukuka uygun olması dolayısıyla reddedilmiştir.

Çevreye ilişkin bir düzenleme değişikliğinin ticari olarak menfaatini etkilediği gerekçesiyle açılan bu dava, düzenleme değişikliğinin çevreye zarar verecek nitelikte görülmesi sebebiyle subjektif ehliyet yönünden kabul edilmesi açısından önemlidir. Başka bir ifadeyle, bu karar özelinde idari yargı makamlarının çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunması gibi kamu yararının egemen olduğu tasarruflarda, “menfaat ikamesi” yoluyla davayı ehliyet yönünden kabul etmesi mümkündür.

e. Çalışan Sıfatıyla

Sektörde faaliyet gösteren sıfatıyla açılan davada olduğu gibi, bir işyerinde çalışan sıfatıyla açılan ve doğrudan çevre sorununu önleme amacı taşımayan, şahsi ve özel bir menfaate ilişkin olan davalarda da subjektif ehliyetin bulunduğu karar verilmektedir.

Örneğin; Ankara ili, Keçiören ilçesi, Bağlum beldesindeki taşınmazların bulunduğu imar adası ile imar yolu arasına isabet eden yeşil alanın beton santrali inşaatı için tahsisine ilişkin işlemin geri alınması ve yapının yıktırılması istemiyle söz konusu bölgede bulunan şirkette sigortalı olarak çalışan ancak farklı bir bölgede ikamet eden kişinin açtığı dava ehliyet yönünden reddedilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, şehirde yaşayan herkesin kullanımına açık ve mülkiyeti topluma ait bir sosyal yerleşke olan yeşil alanın, özel bir şirkete beton santrali kurulması amacıyla tahsisi öngören işleme karşı, kamu yararını yakından ilgilendirmesi sebebiyle herkesin davacı olabileceğine karar verilmiştir¹⁰⁵. Çalışan sıfatına dayanılarak açılan ancak işlemin iptal edilmemesi durumunda muhtemel bir çevre sorununun ortaya çıkabilecek olması dolayısıyla

¹⁰⁴ D15D, 10.10.2018, E. 2016/8974, K. 2018/6848.

¹⁰⁵ Ankara 7. İM, 04.06.2010, E. 2010/595, K. 2010/1076 kararı D6D, 22.02.2011, E. 2010/8137, K. 2011/404 karar ile bozulmuştur.

“menfaat ikamesi” yapılarak dava açma ehliyetinin bulunduğu karar verilmesi açısından da bu dava önem arz etmektedir.

Ankara Belediyesi tarafından Danıştay binasının ön cephesinde yer alan Zafer Park’ın bulunduğu yerde otopark inşası nedeniyle bazı ağaçların kesilmesi ve parkın tahsis amacının otopark olarak değiştirilmesi işlemleri ile bu işlemlerin dayanağı olan imar planı değişikliğine karşı, Ankaralı Danıştay çalışanları tarafından iptal istemiyle açılan davada, davacıların menfaatlerinin ihlal edildiğine karar verilmiştir¹⁰⁶.

Çalışan sıfatının dikkate alınarak sadece çalışılan işyerine ilişkin olarak tesis edilen işlemde menfaatin kabul edildiği, benzer nitelikteki diğer işyerleri açısından menfaatin bulunmadığı yönünde karar da bulunmaktadır. Örneğin; Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Linyit İşletmesi’nde çalışan bir kişi, 3096 sayılı Kanun hükümleri uyarınca 12 termik santralin işletme haklarının devredilmesine ilişkin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı işleminin iptali istemiyle iptal davası açmıştır. Çalışan olma sıfatının, sadece çalışılan işyerinin üretim biçimi, çalışma koşulları ve işverenin hukuki nitelikleri ile ilgili değişiklikler açısından davacı ile işlem arasında meşru ve aktüel ilişki için yeterli olduğu, ancak diğer termik santrallerin devri açısından davacının kişisel menfaatinin ihlal edilmediğine karar verilmiştir¹⁰⁷. Bu kararda salt çalışan sıfatının kabul edilmesi, ancak çevresel kirlenmeye sebep olabilecek diğer işlemler açısından “sakin olma” ya da “vatandaş olma” gibi başka bir sıfatın ikamesi yapılarak denetim yapılmaması bu açıdan eleştiriye açıktır.

f. Nüfusa Kayıtlı Olma Sıfatıyla

İdari işleme konu coğrafi alanda “sakin olma” sıfatının bulunmadığı bazı davalarda, “nüfusa kayıtlı olma” durumuna bir göndermede bulunmaktadır. Danıştay, sakın olma sıfatını sağlamayan davacı açısından menfaat ihlali koşulunu başka veriler kullanarak genişletmeye çalışmaktadır. Bu açıdan fiilen ve bizatihi sakın olmasa da işleme konu beldenin nüfusa kayıtlı olan kişilerin dava açmada menfaatlerinin bulunduğu karar verilmektedir. Bu duruma ilişkin kararlarda hem sakın olma (ikamet) hem de nüfusa kayıtlı olma (memleket) kavramlarının ikisinin de bir arada kullanılması yeni bir sıfatla davanın kabul edilmesine olanak bulunduğu intibamı uyandırmaktadır. Hemşehri hukuku çerçevesinde davacının memleketini ilgilendiren sorunlara karşı yargısal başvuru yollarını kullanması ya da nüfusa kayıtlı olduğu yerde taşınmaz sahibi olması veya olma ihtimali (miras ve sair yollarla) özellikle çevre davalarında kullanabilir bir sıfat olarak görülebilir.

Örneğin; Mersin ili, Tarsus ve Çamlıyayla ilçelerinde geçen Berdan nehri, Kadıncık çayı üzerinde planlanan Regülatör ve HES Projesi kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemi ile açılan davada,

¹⁰⁶ D6D, 16.12.1986, E. 1986/1323, K. 1986/1135.

¹⁰⁷ Ankara 1. İM, 24.12.1997, E. 1997/19, K. 1997/1412 kararı D10D, 25.10.2000, E. 1998/2400, K. 2000/5393 kararı ile bozulmuştur. Ancak ilk derece mahkemesinin kararı ehliyet yönünden değil yetki unsurunda bir sakatlığın bulunmadığı sebebiyle bozulmuştur. Zira ehliyet hususunda davacının çalıştığı işyerini ilgilendiren bir işlemde menfaatinin bulunduğu her iki yargı yeri tarafından da kabul edilmektedir.

projelerin inşa edileceği yörede ikamet etmeyen ya da o yörenin nüfusuna kayıtlı olmayanların subjektif ehliyetlerinin bulunmadığına karar verilmiştir¹⁰⁸.

g. Belediye Başkanı, Belediye Meclis Üyesi ya da Muhtar Sıfatıyla

Bazı içtihatlarda; belediye başkanı, belediye meclis üyesi ya da muhtar sıfatı ile subjektif ehliyetin bulunduğuna karar verilmektedir. Bu davalar, ilgililer açısından kamu tüzel kişiliğinin başında bulunma ve kamu tüzel kişiliğini temsil etme sıfatıyla değil bu unvanları sebebiyle salt şahsi kimliklerinden dolayı açılan davalardır.

Örneğin; İstanbul ili, Sancaktepe ilçesi, Veysel Karani mahallesinde yapılan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı'nın onaylanmasına ilişkin İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi kararının iptali istemiyle belediye meclis üyelerince açılan davada, meclis üyelerinin toplantıya katılma ve karşı oy kullanma ya da toplantıya katılmama şartıyla davacı olabileceklerine karar verilmiştir. Bu açıdan davacıların, meclis toplantılarına katıldıkları ancak kararın oy çokluğu ile alındığı durumlarda karşı oy kullanan meclis üyelerinin kimler olduğu ve karşı oy gerekçelerinin tutanaklarda yer almamasının kendilerinin dava açma ehliyetini sınırlandırmayacağı itirazı yerinde görülmemiştir. Danıştay, belde halkının hak ve çıkarını korumakla görevli olan belediye meclisi üyelerinin bu sıfatla dava açabilmeleri için, meclis toplantılarına katılarak karşı oy kullanmalarını ve bunun tutanağa geçirilmesini ya da toplantıya katılmayarak oy kullanılmamasını bir şart olarak aramaktadır¹⁰⁹.

Benzer şekilde, Muğla valiliği Devir, Tasfiye ve Paylaştırma Komisyonu kararı ile çevre koruma hizmeti alanında faaliyet gösteren bir iktisadi işletmenin Muğla Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na devrine ilişkin işlemin iptali istemiyle Muğla İl Belediye Başkanı tarafından açılan dava ehliyet yönünden reddedilmiştir. Ancak ehliyet yönünden davanın reddine ilişkin karar, davacı belediye başkanının dava konusu işlemin tesis edildiği toplantıya katılarak karara muhalif kalmaması gerekçesiyle alınmıştır¹¹⁰.

Meclis kararlarına ilişkin tutanakların usulüne uygun olarak tutulması ve varsa karara muhalif üye isimlerinin tutanağa işlenmesi görevinin kime ait olduğu bu açıdan önemlidir. Karara aksi yönde oy kullanan üyelerin kimler olduğu ve davacı konumunda bulunan kişinin muhalif üyeler arasında olup olmadığını ispat yükü davalı idarede olması gerekir. Zira belediye meclis kararlarına ilişkin tutanakların usulüne uygun olarak düzenlenmediği bu açıdan birincil

¹⁰⁸ Mersin 1. İM, 18.07.2013, E. 2013/659, K. 2013/685 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D14D, 20.12.2012, E. 2011/14302, K. 2012/9831 kararı ile onanmıştır. Benzer yönde karar için bkz. İstanbul 4. İM, 05.09.2016, E. 2016/1536, K. 2016/1471 kararı D14D, 13.03.2017, E. 2017/526, K. 2017/1450 kararı ile bozulmuştur.

¹⁰⁹ D6D, 14.06.2012, E. 2011/8759, K. 2012/3461. Benzer yönde karar için bkz. D6D, 22.09.2010, E. 2010/3125 K. 2010/8309. İstanbul 6. İM, 23.08.2011, E. 2011/974, K. 2011/1214.

¹¹⁰ D8D, 05.07.2017, E. 2015/9700, K. 2017/6141: "Kamu gücü kullanılarak tesis edilmekle birlikte tek bir kişi veya hiyerarşik düzende yer alan birden fazla kişi tarafından tesis edilen işlemler ile birden fazla kişinin ortak iradelerinin birleşmesiyle oluşabilen işlemler (kollektif işlemler) bakımından yargı yerince aranan subjektif ehliyet koşulu hukuki yönden farklı değerlendirilmektedir. Zira yetkili kişi veya kişilerce tesis edilen idari işlemlere karşı işlemin tesisine katılma imkânı bulunmayan ancak bu işlemde hak ve menfaatleri ihlal edilen kişiler tarafından dava açılabilmesi mümkün ise de, işlemin tesisine katılma yetki ve görevi bulunan kişilerin ortak iradesi ile belirlenen kollektif işlemlere karşı bu kişilerin dava açabilmeleri için karara muhalif kalmaları koşulu aranmaktadır. Kurul halinde idari karar alınmasındaki amacın farklı görüşlerin beyan edilmesi suretiyle kamusal yarar bakımından hukuken en doğru kararın alınmasının sağlanması olduğu, bu itibarla karara muhalif kalan üyelerin tutanağa geçirilmesinin zorunlu olduğu kuşkusuzdur".

itirazlardandır. Ancak görüşmeye katılmayarak oy kullanmadığı gerekçesiyle iradesini açık ve zımni olarak belirtmeyen belediye meclis üyelerinin dava açma ehliyetlerinin bulunduğu peşinen kabul edilmesine rağmen, belediye meclis kararına karşı oy kullandığını ve bunun tutanağa geçirilmediğini ileri süren davacıya ayrıca ispat yükünü yüklemek hakkaniyetli değildir. Zira hukuka uygunluk karinesine dayandırılan bu durumun, davacı konumunda bulunan ancak tutanağa müdahale etme imkânı bulunmayan meclis üyesinin durumunun daha da zayıflatılarak bir koz olarak kullanılabilmesi ve hukuka aykırılığın yargı denetiminden bu suretle kaçırılması ihtimali eleştiriye açıktır.

Erzincan ili, Merkez ilçe ve Kemah ilçelerinden akan Fırat Nehri Karasu üzerinde yapılması planlanan Kemah Barajı ve Hidro Elektrik Santrali HES Projesi için verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemiyle, sekiz köy muhtarının aralarında bulunduğu davacılar tarafından açılan davada, projenin etki alanı dışında kalan davacı köy muhtarları açısından idarenin ve yatırımcıların sürekli olarak dava tehdidi ile karşı karşıya kalmasının idari istikrar ilkesine aykırı olacağı kanaatiyle ehliyet yönünden reddine karar verilirken, proje etki alanlarında bulunan köyler açısından muhtarlar tarafından açılan davalarda menfaatin ihlal edildiğine karar verilerek dava konusu edilen işlem iptal edilmiştir¹¹¹.

B. Tüzel Kişiler

İdari işleminden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi dava açabilmektedir. Bu açıdan davacının gerçek ya da tüzel kişi olması arasında bir fark bulunmamaktadır.

Menfaat ihlalinin geniş yorumlanması, topluluğun menfaatini ilgilendiren işlemlere karşı, topluluğu temsilen tüzel kişiliğe de dava açma ehliyeti tanınmasına sebebiyet vermiştir. Bu açıdan tüzel kişilerin kendi kişiliğini etkileyen işlemlere karşı dava açmasının yanı sıra, kendisini oluşturan topluluk üyelerinin menfaatlerine ilişkin dava açması da mümkündür.

Diğer taraftan özel hukuk tüzel kişileri dışında kamu tüzel kişileri de bir başka kamu tüzel kişisi tarafından tesis edilen işleme karşı dava açabilmektedir. Kamu tüzel kişileri tarafından açılan davalarda menfaat ihlalinin kabulü davacı kamu tüzel kişisinin kuruluş kanunu dikkate alınarak çözümlenmektedir. Özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılan davalarda ise, menfaat ihlali bulunup bulunmadığı kuruluş metninde yer alan amaçlara göre tespit edilmektedir.

1. Mahalli İdareler

Mahalli ve müşterek nitelikte olan ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan mahalli idareler, kurulduğu yöre halkının mahalli müşterek sorunlarına ilişkin olarak davacı konumunda bulunabilirler. Nitekim il, belediye ve köy halkının müşterek bir sorununu gidermek müşterek bir ihtiyacın karşılanması anlamına gelir. Bu kapsamda çevresel bir sorunun hukuka aykırılığını dava konusu etmede mahalli idare tüzel kişiliğinin de menfaati bulunmaktadır. Bu aynı zamanda mahalli idare sınırları içinde yaşayan kişilerin yargı organı karşısında temsil edilmesi anlamına gelir. Çevre uyumsuzlukları açısından il özel idaresi, belediye ve köyün subjektif ehliyetlerinin

¹¹¹ Sivas İM, 16.09.2015, E. 2014/715, K. 2015/1391 kararı D14D, 02.06.2016, E. 2015/10673, K. 2016/4590 kararı ile kısmen bozulmuş kısmen onanmıştır.

kabulü ancak açılan davanın mahalli müşterek bir çevresel sorunu önleme amacına matuf olması durumunda mümkündür.

Danıştay, çevrenin korunmasına yönelik olarak mahalli idarelerin davacı konumda bulunabilmeleri hususunda yer bakımından sınırlı olduğunu düşünmektedir. Bu kapsamda kuruldukları yerdeki bir faaliyete ilişkin olmayan, başka bir ifadeyle sınırları içerisinde bulunmayan taşınmazları ilgilendiren işlemlerde mahalli idarelerin menfaat ihlali iddiasında bulunamayacağı düşünülmektedir.

Mahalli idarelerin menfaat ihlali iddiasının, kuruldukları coğrafi alanda sınırlı bir çerçevede kabul görmesi, onların belde sakini olma sıfatıyla dava açıyor gibi algılanmasına sebebiyet verdiği ve hukuka aykırılığa ilişkin denetimin göz ardı edilmesine yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir¹¹². Yer yönünden yetkili olma kuralı işlemin hukuka uygunluk denetiminin yapılamamasına sebebiyet vermesine rağmen, mahalli idarelerin kurulduğu ve görevli bulunduğu coğrafi sınır dışındaki işlemlerin yargısal denetimi için dava açamaması gerekir. Nitekim mahalli idarelerin kurulma amacı, görev ve yetkileri belirli bir toprak parçasıyla sınırlandırılmıştır. Nasıl ki kuruldukları coğrafi yer dışında bir karar almaları yer yönünden yetkisizlikle sakatsa, aynı şekilde sınırları dışındaki bir hukuka aykırılığı da yargı önüne taşımaları mümkün olmamalıdır. Mahalli idarelerin sadece görevli oldukları yerin sınırı ile bitişik başka bir idareye ait olan alandaki bir işlem sonucunda ortaya çıkan bir çevre kirliliğinin, söz konusu alanda sınırlı kalmayarak kendi görev yerine taşmasının mutlak olduğu durumlarda dava açma ehliyetinin kabulü gerekir. Aksi halde farklı siyasi partilerin desteğini alarak mahalli idare yönetimine seçilmiş kişilerin, birbirlerinin kararlarına sürekli bir biçimde dava açarak istikrarı bozmaları ve kamu hizmetinin yürütülmesine balta vurmaları söz konusu olabilir.

Muğla ili, Marmaris ilçesi, Bayır bölgesi, İçmeler yöresinde devlet ormanının 16.000 m²'lik bölümü üzerinde bir otel yapılması ve işletilmesi amacıyla 49 yıllığına irtifak hakkı tesisine ilişkin Kültür ve Turizm Bakanlığı işlemine karşı belediye tarafından dava açılmıştır. Açılan davada, yapılan işlemin Orman Kanunu'nun 17/3 maddesine aykırı olduğu, bu alanın arkeolojik ve doğal sit alanı içerisinde bulunduğu iddia edilmesine rağmen belediyenin doğrudan bir yarar ilişkisi bulunmadığı gerekçesiyle ilk derece mahkemesi davayı ehliyet yönünden reddetmiştir. Temyiz mercii, belediye sınırlarında kalan ormanlık alanda bir otel inşasının yapılmasının hem çevre planlaması ve buna ilişkin yapım ve işletilmesine izin verilmesi açısından hem de bu yöreye belediye hizmetlerinin götürülmesi yönlerinden, belediyeyi doğrudan ilgilendireceğinin açık olduğu kanaatiyle ilk derece yargı yerinin kararını bozmuştur¹¹³.

İstanbul ve Tekirdağ il sınırları içerisinde kurulacak termik santralin inşası amacıyla bazı taşınmazların acele kamulaştırılmasına ilişkin kararının iptali istemiyle, Silivri Belediye Başkanlığı'nca açılan davada, mülkiyet hakkına ilişkin olan ve bireysel nitelik taşıyan kamulaştırma işlemi ve buna bağlı olarak tesis edilen işlemlerin, davacı belediyenin sorumluluk

¹¹² Gökalp Alica, s. 198.

¹¹³ D8D, 19.01.1990, E. 1988/809, K. 1990/75.

alanı içerisinde bulunduğundan bahisle bu işlemleri dava konusu etmesinin, subjektif ehliyet koşulunu aşan bir değerlendirme olacağına karar verilmiştir¹¹⁴.

İçtihatlar dikkate alındığında belediyenin tüzel kişiliğini doğrudan ilgilendiren subjektif konular ile imar planı gibi genel düzenleyici işlemler dışında, mülkiyet hakkı ile ilgili olan ve sadece ilgisinin dava açma hakkının olduğu bireysel işlemlere karşı dava açmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Ancak sadece imar planı gibi düzenleyici işlemlerle değil bireysel nitelikteki bazı idari işlemler neticesinde yapılan faaliyetlerle de çevreye zarar verilmesinin olası olması, beldenin müşterek ihtiyacını karşılamak üzere kanunla kurulan ve görevlendirilen belediyenin, kendi sınırları içinde kalmak kaydıyla bireysel nitelikteki işlemlere karşı yöre halkının menfaatini korumak adına dava açabilmesinin kabulü gereklidir.

İzmir ili, Karaburun ilçesi, Parlak köyünde yer alan sahilde su ürünleri üretim alanında, çipura ve levrek yetiştiriciliği projesi için verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararına karşı Parlak köyünü temsilen köy muhtarı tarafından dava açılmıştır. Davada, faaliyet alanının 1. derece doğal sit alanı kapsamında olduğu, bölgenin bakir olması, kalkınmasında önceliğin tarım ve turizm olduğunun bilimsel yayınlarda yer almasına rağmen su ürünleri yetiştiriciliği gibi kirletici ve habitatı etkileyecek bir faaliyet için ÇED gerekli değildir kararının verilmesinin hukuka aykırı olduğu, koruma altında bulunan Akdeniz fokunun popülasyonunun balık çiftliğinin faaliyeti ile yok olacağı, tesis için verilen kararın şehircilik, planlama ilkeleri ve mevzuata aykırı olduğu itirazları kabul edilerek dava ehliyet yönünden kabul edilmiştir¹¹⁵.

Muğla ili, Milas ilçesi, Kemerköy mevkiinde yer alan alanda termik santral kurulmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle Gökova Körfezi’ne kıyı dört köyün muhtarlıkları tarafından açılan davada, bir körfezin çevresindeki köylerin termik santralin yaratabileceği sorunlardan etkileneceği gerekçesiyle ehliyet yönünden dava kabul edilmiştir¹¹⁶.

2. Devlet Tüzel Kişiliğini Kullanan Taşra Teşkilatı

Belediye Kanunu’nun 23/5 maddesinde yer alan “Mülki idare amiri hukuka aykırı gördüğü kararlar aleyhine idari yargıya başvurabilir” şeklindeki hüküm, Anayasa Mahkemesi’nin 2010 tarihli kararı ile iptal edilmiştir¹¹⁷. Ancak söz konusu hükmün iptal edilmesinin mülki amirler tarafından açılacak iptal davasına engel olmadığı ifade edilmektedir¹¹⁸.

İptal edilen bu hüküm Belediye Kanunu’ndan kaynaklanan özel bir ehliyeti düzenlemekteydi. Bu açıdan söz konusu hükmün iptal edilmesi, mülki amirlerin 2577 sayılı Kanun gereği dava açmalarını engellememektedir. Nitekim Danıştay il ve ilçede çalışan kamu görevlilerinin başı konumunda olan ve kamu hizmetlerinin ifasından, kamu düzeninin

¹¹⁴ D6D, 10.10.2017, E. 2017/868, K. 2017/7305 ehliyet yönünden davanın reddi kararı DİDDK, 19.02.2018, E. 2018/513, K. 2018/513 kararı ile onanmıştır.

¹¹⁵ İzmir 1. İM, 21.02.2014, E. 2012/1291, K. 2014/254 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D14D, 27.10.2015, E. 2014/6972, K. 2015/7981 kararı ile onanmıştır. Köy ihtiyar heyeti üyeleri tarafından açılan davalar ise ehliyet yönünden reddedilmektedir, D6D, 10.09.1954, E. 1953/1874, K. 1954/1675.

¹¹⁶ D10D, 24.06.1986, E. 1985/2739, K. 1986/1451, Amme İdaresi Dergisi, C. 19, S. 3, 1986, s. 150-157’den akt. Gökalp Alica, s. 201.

¹¹⁷ AYM, 04.02.2010, E. 2008/27, K. 2010/29.

¹¹⁸ Gözler, Kemal / Kaplan, Gürsel. *İdare Hukuku Dersleri*, 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019, s. 190.

sağlanmasından ve kanunların uygulanmasından sorumlu olan mülki amirin, il ya da ilçe halkının tamamını ilgilendiren konularda dava açabilmeye ehil olduğunu içtihat etmiştir¹¹⁹.

Türkeli Kaymakamlığı tarafından Güzelkent Belediye Meclisi'nin imar planı tadilatı yapılmasına ilişkin kararının iptali istemiyle açılan davada, ilk derece yargı yerinin ehliyet yönünden davanın reddi kararının temyizinde Danıştay, imar planı, çevresel etki değerlendirmesine ilişkin raporlar, sit alanı ilanı, sit alanı derecelendirilmesi gibi, belli bir kişi veya kişi grubunu değil tüm toplumu ilgilendiren konularda, ehliyet koşulunun idari yargı mercilerince geniş yorumlandığı ve “hemşeri hukuku”nun dahi menfaat koşulunun kabulü açısından yeterli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nce Belediye Kanunu'nun 23/5 maddesinde yer alan hükmün, merkezi idarenin Anayasa'nın 127. maddesi kapsamında kullanılması gerektiği ve idarenin bütünlüğü ilkesinin gerektirdiği bir vesayet yetkisini içermediği ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle Yüksek Mahkeme, belediye meclisi kararlarına karşı mülki idare amirlerine sağlanan ve sadece dava açma yetkisini ihtiva eden bir düzenlemenin idari vesayet yetkisi bakımından yetersiz bulunduğu kanaatiyle iptal edildiğini belirtmiş ve mülki idare amirlerinin belediye meclisi kararlarının iptaline yönelik dava açmasının anayasaya aykırı olduğu yönünde bir belirlemenin kararda yapılmadığını ifade etmiştir¹²⁰.

3. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Üst Kuruluşları

Danıştay, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının örgütlü hareket edebilme imkânlarının hak arama özgürlüğü kapsamında bireylere nazaran daha etkin olduğuna vurgu yapmaktadır. Yüksek yargı Çevre Kanunu'nun çevrenin korunması hususunda “herkes” için getirdiği yükümlülüğün yerine getirilmesinde, önemli bir rolün kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait olduğunu ifade etmektedir¹²¹.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kuruluş amaçları, iptal davası için gerekli olan menfaat ihlali koşuluna nasıl bir etkisinin olduğunu incelemek gerekir. Örneğin kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olmalarına rağmen mühendisler odası ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ile baro ve Türkiye Barolar Birliğinin kuruluş amaçları birbirinden farklıdır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'na dayanılarak hazırlanan Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ana Yönetmeliği'nin 3. maddesinin (b) fıkrasında, birlik ve birliğe bağlı odaların amaçları arasında “çevre ve tarihi değerlerin ve kültürel mirasın korunmasında, gerekli gördüğü tüm girişim ve etkinliklerde bulunmak” yer almaktadır.

Anayasaya göre sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı herkese tanınmış bir haktır. Bu kapsamda kuruluş amacında bulunsun bulunmasın meslek kuruluşları ile bunların üst kuruluşlarının çevreyi ilgilendiren konularda gerçek kişiler gibi subjektif dava ehliyetine sahip olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, meslek kuruluşları da hem anayasal hem de yasal olarak çevrenin korunmasında yargıyı harekete geçirme yetisine sahiptir¹²². Ancak odaların asıl kuruluş amacının meslek mensuplarının menfaatlerini korumak olmasından dolayı, mensubu olmayan bir

¹¹⁹ D6D, 09.05.2013, E. 2012/5498, K. 2013/3281.

¹²⁰ Samsun 1. İM, 20.03.2012, E. 2011/1062, K. 2012/326 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 09.05.2013, E. 2012/5498, K. 2013/3281 kararı ile bozulmuştur.

¹²¹ D10D, 31.12.2012, E. 2012/925, K. 2012/7169.

¹²² Gökalp Alica, s. 182.

kişiye yönelik yapılan ve faaliyet alanını doğrudan ilgilendirmeyen bir işleme karşı her odanın dava açma ehliyetinin kabulü 2577 sayılı Kanun'un amacına ters düşmekte ve idari istikrarı bozma ihtimali bulunmaktadır.

Diğer taraftan subjektif dava ehliyetinin olduğu kabul edilen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına aynı zamanda Çevre Kanunu'nun 3. maddesinin (e) fıkrası gereğince çevre politikalarının oluşumunda karar alma sürecine katılım hakkı tanınmıştır. Bakanlık ya da mahalli idarelere yüklenen katılım ortamı sağlama ödevinin ihlal edilmesi durumunda bu kuruluşların yargıya başvurmaları mümkündür. Bu hususta en iyi katılım hakkının yargıya başvuru olduğu görüşünden¹²³ ziyade, katılım hakkının ihlali neticesinde açılan davalarda, bir şekil sakatlığı sebebiyle işlemin iptali söz konusu olacaktır. Başka bir ifadeyle, kanaatimizce kanuni düzenlemede öngörülen katılım hakkı, yargısal bir başvuru olarak değil idari sürecin bir unsuru olarak öngörülmüştür. Katılım hakkının ihlali sebebiyle açılan davalarda da menfaat ihlalinin gerçekleşip gerçekleşmediği ilk inceleme konuları arasındadır. Bu hususta yapılacak denetimde, katılım ortamının sağlanıp sağlanmadığına göre bir değerlendirme yapılmalıdır. Katılım ortamının sağlandığı ve davacıya bu durumun bildirildiği durumlar açısından toplantıya katılmayanlar tarafından açılan davaların reddedilmesi mümkündür. Ancak katılım ortamının sağlanmadığı durumlara ilişkin olarak açılan davaların kabul edilmesi gerekir. Bu ihtimalde yargı tarafından, gerçekten katılımın ortamının sağlanıp sağlanmadığını ya da idarenin yaptığı bildirim ya da duyurunun katılımı sağlamaya yönelik yeterli bir etkinlikte olup olmadığını araştırması gerekir.

Sağlıklı ve dengeli bir çevrenin tesisi amacıyla TMMOB Mimarlar Odası ve Birliği tarafından açılan davalarda aksi yönde kararlar bulunsa da¹²⁴; genel kabul, Birliğin subjektif ehliyetin bulunduğu yönündedir¹²⁵.

Aydın ili, Didim ilçesi, Kocaharip ve Karakuyu mevkilerinde hazineye ait taşınmazların 5228 sayılı Kanun'un Arsa Ofisi Kanunu'nda değişiklik yapan 59/11 maddesi uyarınca toplu konut üretilmesi amacıyla Toplu Konut İdaresi Başkanlığına devrine ilişkin karara karşı TMMOB Mimarlar Odası tarafından, söz konusu taşınmazların imar planı ile çevre düzenlemesi planında turizm alanında kaldığı, burada toplu konut üretilmesinin planlama ilkeleri ve çevre düzeni planına aykırı olduğu, bu ilçede konut açığı bulunmadığı ileri sürülerek açılan iptal davasında davacı odanın dava açmakta menfaat bağının bulunduğuna karar verilmiştir¹²⁶.

İstanbul ili, Beyoğlu ilçesinde yapımı planlanan Taksim Topçu Kışlası'na ilişkin hazırlanan restitüsyon projesi ile aynı mevkide yer alan Taksim Meydanı ve Parkına bitişik yaklaşık 17.000 m²'lik bir alanda kamuya açık meydan ve sosyo-kültürel amaçlı kapalı mekan avan projesinin, koruma ve şehircilik ilkelerine, planlama esaslarına ve kamu yararına aykırı

¹²³ Gökalp Alica, s. 182.

¹²⁴ Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin iptali ve 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu'nun bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması istemiyle Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği tarafından açılan dava menfaat ihlali koşulunun sağlanmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddedilmiştir, D8D, 17.04.2014, E. 2012/188, K. 2014/3088 kararı DİDDK, 28.12.2017, E. 2016/4537, K. 2017/4837 kararı ile bozulmuştur.

¹²⁵ "İmar uygulamaları gibi kamu yararını çok yakından ilgilendiren konularda ve özellikle çevre değerlerinin korunması kapsamında bireylerin dava açma hakkının geniş yorumlanması gerekmektedir", D6D, 29.04.2011, E. 2010/10334, K. 2011/1064.

¹²⁶ Ankara 1. İM, 27.01.2005, E. 2004/1260, K. 2005/37 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D10D, 22.06.2005, E. 2005/2024, K. 2005/3545 kararı ile bozulmuştur.

olduğu iddiasıyla iptali talebiyle, imar faaliyetleriyle ilgili etkinliklerde bulunan mimarlar ve şehir plancılarında oluşan Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası tarafından açılan davada, davacı kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşunun dava açma ehliyetinin bulunduğuna karar verilmiştir¹²⁷.

Hukuki niteliği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan, TMMOB Mimarlar Odası tarafından özellikle çevrenin korunması ve kirlenmesinin önlenmesine yönelik çok sayıda dava açıldığı görülmektedir. Ayrıca ehliyet yönünden kabul edilen bu davadan bazıları imar planı gibi düzenleyici işlemlere karşı, bazıları ise kamulaştırma, ruhsat iptali gibi bireysel işlemlere yöneliktir. Örneğin; İzmir ili, Çeşme ilçesi, Alaçatı Liman mevkiinde belirlenen kıyı kenar çizgisinin iptali istemiyle açılan davada idare mahkemesinin kararı, üçüncü kişilerin mülkiyetindeki taşınmazdan geçen kıyı kenar çizgisinin belirlenmesinin genel düzenleyici bir işlem niteliğinde olmadığı, subjektif bir işlem olduğu değerlendirilmesinde bulunularak bozulmuştur. İdare mahkemesinin ısrar kararı sonucunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, mesleğin uygulama ve kuram alanında gelişmesini sağlamak, bu doğrultudaki başarılı çalışmaları özendirme gibi etkinliklerin Mimarlar Odasının amaçları arasında yer aldığı, “ilgililer” kavramından imar faaliyetlerinden etkilenen belde sakinlerinin de anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Kararda ayrıca, ifa ettikleri meslek ve sanat açısından şehirleşme ve dolayısıyla imar faaliyetleriyle çok yakından ilgili olan mimarların oluşturduğu oda ve şubelerde görevli bulunanların, belde sakini sıfatıyla ayrı ayrı dava açabileceklerine göre Mimarlar Odası Genel Başkanlığı ve mimar kişiler tarafından kurulan ve yürütülen şubelerin de doğrudan dava açabilmelerinin mümkün olduğu ifade edilmiştir¹²⁸.

Başka bir davada, TMMOB Mimarlar Odası Ana Yönetmeliği'nin 6. maddesinde mesleki alanda ülke ve kamu çıkarları ile uluslararası gelişmeler çerçevesinde çalışmalar yapmak; ulusal ve uluslararası ölçekte mesleğin gelişmesini izlemek ve sağlamak; ülke içinde ve dışında tüm resmi ve özel kuruluşlarla işbirliği yaparak, mesleğin uygulama ve kuram alanında gelişmesini sağlamak, bu doğrultudaki başarılı çalışmaları özendirme gibi etkinliklerin Mimarlar Odasının amaçları arasında yer aldığı ve bu amaçlar doğrultusunda menfaat ihlali şartının ihlal edildiği vurgulanmıştır¹²⁹.

İstanbul ili, Beykoz ilçesi, Çavuşbaşı köyü, Saip Molla özel ormanında sosyal ve ticari tesislere yönelik olarak verilen yapı ruhsatlarının iptalini sağlamak amacıyla Beykoz Belediye Başkanlığı'nın işlemine karşı TMMOB Mimarlar Odası (İstanbul Büyükkenar Şubesi) tarafından açılan dava, yapı ruhsatı ile doğrudan ilgisi bulunmayan ve yapı ruhsatı nedeniyle güncel ve meşru bir menfaati olumsuz yönde etkilediğini ispatlanamayan sivil toplum örgütlerinin, bu vasıfları nedeniyle şahsa yönelik işleme dönüşmüş yapı ruhsatlarının iptali istemiyle dava açma konusunda ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay uyuşmazlık

¹²⁷ İstanbul 4. İM, 10.05.2013, E. 2013/994, K. 2013/1007 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D14D, 24.10.2013, E. 2013/6534, K. 2013/7093 kararı ile bozulmuştur.

¹²⁸ İzmir 3. İM, 28.02.2007, E. 2004/1029, K. 2007/243 kararı D6D, 21.09.2007, E. 2007/3388, K. 2007/5344 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuş ısrar kararı üzerine ilk derece yargı yerinin kararı DİDDK 04.11.2010, E. 2010/2026, K. 2010/1474 kararı ile onanmıştır.

¹²⁹ DİBK, 08.03.1979, E. 1971/1, K. 1979/1 kararı ile Türk Mühendis ve Mimar Odalarının tüzel kişiliği haiz idareler gibi hak ve yetkilerinin bulunduğu ve bu sıfatla davacı ve davalı olarak taraf ve dava ehliyetlerinin bulunduğuna karar verilmiştir.

konusu yapı ruhsatlarının iptalini istemede davacı odanın dava açma ehliyetinin bulunduğu karar vermiştir¹³⁰.

Odaların, meslek mensuplarının tamamına ilişkin olmayan bireysel işlemlere yönelik dava açma ehliyetinin bulunmadığı yönünde kararlar da bulunmaktadır. Örneğin; Ulus Tarihi Kent Merkezi'nde, kentsel sit alanı ve 1. derece arkeolojik sit alanı kapsamında kalan taşınmazların davalı Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle TMMOB Mimarlar Odası'nca açılan dava, davacı odanın anılan alanda mülkiyet ve benzeri hukuki hakları bulunmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddedilmiştir¹³¹. Ancak TMMOB Mimarlar Odası'nın imar uygulamaları ve buna ilişkin işlemleri, planlama ve şehircilik ilkelerine uygunlukları yönünden, kendi kuruluş amacı kapsamına uygun olarak dava konusu etmelerinin mümkün olduğu ve Danıştay'ın yerleşik içtihatlarının da bu yönde bulunduğu açıktır. Diğer taraftan davacı odanın uyuşmazlık konusu alanla ilgili olarak; yenileme alanı ilanı, bu alanla ilgili imar planları, önceki kamulaştırma işlemleri ve önceki projelere karşı daha önce dava açtığı ve bu davaların dava tarihi itibarıyla derdest olması da verilen kararın hatalı olduğunu göstermektedir.

TMMOB Mimarlar Odası dışında diğer oda ve birlikler tarafından açılan davalar da bulunmaktadır. Örneğin; Diyarbakır ili, Sur ilçesinde yer alan taşınmazların acele kamulaştırılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararının iptali istemiyle TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası'nca açılan bir davada ehliyet yönünden davanın reddi kararı verilmiştir¹³². Ancak 6235 sayılı Kanuna dayanılarak çıkartılan TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ana Yönetmeliği'nde, odanın kuruluş amaçları arasında sayılan yurdun çevre ve tarihi değerleri ile kültürel mirasın korunması, kamu düzenine ve yararına aykırı işlem, eylem ve düzenlemelerle ilgili tüm girişimlerde bulunmak şeklinde yer alan hüküm göz ardı edilmiştir. Bu gerekçeyle söz konusu karar eleştiriye açıktır.

4. Barolar

Hukuki statüsü kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan baroların, ayrı bir başlık altında incelenmesinin sebebi, kuruluş amaçlarındaki kanuni farklılıktır. Avukatlık Kanunu'nun 76. maddesi, "Barolar; avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlâkını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Barolar, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar" şeklindedir. Bu madde kapsamında baroların subjektif dava ehliyetlerinin diğer meslek kuruluşlarına nazaran daha farklı değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz.

Baro tarafından açılan davalarda subjektif dava ehliyetinin, sadece "yargı kararlarının uygulanmaması" durumuna ilişkin uyuşmazlıklarda kabul edildiği görülmektedir. Örneğin;

¹³⁰ İstanbul 4. İM, 30.12.2005, E. 2004/1118, K. 2005/2408 kararı D6D, 09.02.2007, E. 2006/3763, K. 2007/702 kararı ile bozulmuştur.

¹³¹ D6D, 27.01.2016, E. 2015/7800, K. 2016/231.

¹³² D6D, 08.12.2016, E. 2016/4803, K. 2016/8264 ehliyet yönünden davanın reddi kararı DİDDK, 01.11.2017, E. 2017/602, K. 2017/3343 kararı ile onanmıştır.

Gebze-Orhangazi-İzmir Otoyolu Projesi için çevresel etki değerlendirmesi sürecinin başlatılması istemiyle yapılan başvurunun reddedilmesi üzerine İzmir Baro Başkanlığı tarafından dava açılmıştır. Davada, yönetmeliğin çevresel etki değerlendirmesi sürecinden muafiyet tanıyan hükmü hukuka aykırı bulunarak yürütmesini durdurulmuş ve maddenin kısmen iptaline karar verilmiştir. Buna rağmen, yeni düzenleme gerekçe gösterilerek çevresel etki değerlendirmesi sürecinden muaf tutulmasının hukuka aykırı olduğu ve baroların yargılama faaliyetinin bir parçası olan avukatların bağlı olduğu meslek kuruluşu sıfatı ile mesleki çalışmalarının yanında ayrıca hukukun üstünlüğünü korumak ve savunmakla da yükümlü oldukları gerekçesiyle subjektif ehliyetlerinin bulunduğuna hükmedilmiştir¹³³.

İzmir ili, Bergama ilçesi, Ovacık-Çamköy-Narlıca köylerinin sınırlarında bir madencilik şirketi tarafından siyanür liçi yöntemiyle altın çıkartılması amacıyla kurulan işletmenin faaliyetine izin verilmesine ilişkin Bakanlar Kurulu prensip kararının iptali istemiyle İzmir Barosu Başkanlığı tarafından dava açılmıştır. Dava, baronun meşru, kişisel ve güncel bir menfaatini etkilemediği gerekçesiyle ilk derece yargı yeri tarafından ehliyet yönünden reddedilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, hukukun üstünlüğünü koruma ve savunma görevli bulunan baronun, yargı kararının uygulanmadığı ve ayrıca çevre sorunlarına yol açtığını ileri sürdüğü prensip kararı ile menfaat ilgisinin bulunduğu açık olması nedeniyle, ilk derece yargı yerinin kararını bozmuştur¹³⁴.

Bursa Baro Başkanlığı tarafından Bursa ili, Orhangazi ilçesi Gemiç köyünde bulunan taşınmazın, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun geçici 4. maddesi uyarınca tarım dışı kullanımının uygun bulunmasına ilişkin işlemi iptali istemiyle dava açılmıştır. Uyuşmazlıkta, dava konusu taşınmaza ilişkin olarak Bursa barosunun bazı davalarda davacı konumunda bulunduğu ve tesisinin yargı kararlarına rağmen faaliyetine devam ettiği iddiasının baronun kuruluş amaçları ile bağlantılı olması dolayısıyla, baronun dava ehliyetinin bulunduğuna karar verilmiştir¹³⁵. Söz konusu kararda Çevre Kanunu'nda öngörülen amacın gerçekleştirilmesi noktasında meslek kuruluşlarının öncelikli bir role sahip olmaları gerektiğine vurgu yapılmış ve bu durumun başlı başına menfaat ihlali şartını gerçekleştireceği hüküm altına alınmıştır. Diğer taraftan davacı Baro'nun çevrenin korunması hususunda açtığı başkaca davaların kararda özellikle zikredilmesi, davacı açısından yapılacak menfaat şartı incelemesinde, dikkate alınacak başka bir husus olarak göze çarpmaktadır.

¹³³ D14D, 15.07.2011, E. 2011/13296, K. 2011/450 “odalar gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, kendi görev alanlarını ilgilendiren, bu bağlamda çevre, imar planı gibi konularda dava açma ehliyetine sahip olmaları, kuruluş kanunlarında yer alan ve görev alanları ile ilgili konularda dava açmalarına olanak veren düzenlemelere dayanmakta olup, barolar ile ilgili mevzuatta benzer bir düzenleme bulunmadığından, söz konusu meslek kuruluşları tarafından açılan davaların da, bu davaya örnek teşkil etmesi hukuken olanaklı görülmemiştir” gerekçeli kararı DİDDK, 25.12.2013, E. 2011/2123, K. 2013/4686 kararı ile bozulmuştur. Benzer yaklaşım için bkz. D14D, 15.07.2011, E. 2011/13296, K. 2011/450. D14D, 21.09.2011, E. 2011/13742, K. 2011/796. D6D, 08.06.2011, E. 2010/12920, K. 2011/2120 kararı karşı oy gerekçesi; Samsun Barosu Başkanlığı'nın, Samsun İli, Terme ilçesi sınırları içerisinde kurulması planlanan “Samsun Doğalgaz Kombine Çevirim Santrali Projesi” için çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı verilmesine yönelik açılan davada da benzer karar alınmıştır, Samsun 1. İM, 29.03.2011, E. 2010/1523, K. 2011/252 kararı D14D, E. 2011/15104, K. 2012/10134 kararı ile bozulmuştur.

¹³⁴ Danıştay 8. ve 6. Daireleri Müşterek Kurulu, 23.06.2004, E. 2004/27, K. 2004/3012 kararı, DİDDK, 07.10.2004, E. 2004/2163, K. 2004/788 kararı ile bozulmuştur.

¹³⁵ Bursa 1. İM, 27.12.2011, E. 2011/1249, K. 2011/1839 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D10D, 20.11.2012, E. 2012/703, K. 2012/5849 kararı ile bozulmuştur.

Danıştay'ın bozma gerekçesi, Anayasa'nın 56. maddesine gönderilmedi bulunarak çevrenin korunması ve geliştirilmesinde vatandaşlara yüklenen yükümlülüğün bireylere nazaran daha örgütlü bir şekilde hareket etme imkânları bulunan meslek kuruluşlarınca yerine getirilmesinin mümkün olduğu yönündedir. Ayrıca kararda Anayasa'nın 36. maddesinde yer alan hak arama özgürlüğünün kullanılmasında, bireylerin karşılaştığı sorunların giderilmesinde baroların önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu kapsamda anayasal düzenlemeye sahip hak arama özgürlüğü ile sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının, belirli bir kesimin kullanımından ziyade herkese tanınması davanın ehliyet yönünden kabul edilmesi sonucunu doğurmuştur.

Diğer taraftan kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarından olan baroların, kuruluş amaçları arasında doğrudan yer almayan konularda bile dava ehliyetinin peşinen var olduğunu kabul etmek her uyumsuzluk açısından mümkün değildir. Bu açıdan baroyu oluşturan avukatların hukuk alanında mesleklerini icra etmeleri, hukuki her duruma dâhil olabilecekleri anlamına gelmemelidir. Başka bir ifadeyle, bir meslek kuruluşunun hukuk mesleğindeki kişilerin hak ve menfaatlerini korumak üzere kurulmuş olması, her hukuki uyumsuzluğun tarafı olmalarına imkân tanımaz. Aksi halde baronun kendi üyesi olan tüm avukatlara ilişkin her uyumsuzlukta dava ehliyetinin bulunduğu kabulü 2577 sayılı Kanun'la öngörülen düzenlemenin ihlaline sebebiyet verebilir. Danıştay'ın baroların dava ehliyetine ilişkin görüşünde bir daralmaya gittiği bu açıdan söylenebilir.

Muğla Barosu Başkanlığı tarafından Muğla ili, Bodrum ilçesi, Mazı köyünde bulunan taşınmazın 2. derece arkeolojik sit kapsamından 3. derece arkeolojik sit alanı kapsamına alınmasına ilişkin Muğla Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı karşı açılan davada ilk derece yargı yeri söz konusu işlemi iptal etmiş ancak temyiz incelemesinde Danıştay, baronun subjektif ehliyeti bulunmadığı gerekçesiyle ilk derece yargı yerinin kararını bozmuştur¹³⁶. Muğla Barosu tarafından açılan başka bir davada da ehliyet yönünden dava reddedilmiştir. Söz konusu dava Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun kararıyla özelleştirme kapsamına alınan Maliye hazinesi adına kayıtlı taşınmazın satışına ilişkin ihale işleminin iptali istemiyle açılmıştır. Muğla Barosu dava dilekçesinde, uyumsuzluk konusu taşınmazın doğal ve arkeolojik sit alanı olduğunu ayrıca özelleştirme konusu edilen taşınmazın gününbirlik tekne turları açısından uğrak yeri ve bazı canlıların üreme ve yaşam alanı olduğu iddia etmiştir. İlk derece yargı yeri söz konusu işlemin davacı baronun hak ve menfaatini doğrudan etkilenmediği gerekçesiyle ehliyet yönünden davanın reddine karar vermiş ve temyiz incelemesinde Danıştay tarafından davanın ehliyetten reddi yönündeki karar onanmıştır¹³⁷. Kişisel, güncel ve meşru bir menfaati ihlal edilmeyen Muğla Barosu'nun açtığı davanın ehliyet yönünden reddinin hukuka uygun olduğu savunulmaktadır¹³⁸.

Barolar tarafından açılan çevreyi ilgilendiren davalarda subjektif ehliyetin bulunmadığı yönünde çok sayıda ilk derece yargı kararı bulunmaktadır¹³⁹. Örneğin; Bursa ili, Osmangazi

¹³⁶ Muğla 1. İM, 18.05.2011, E. 2009/3227, K. 2011/1013 kararı D14D, 31.01.2012, E. 2011/14451, K. 2012/314 kararı ile bozulmuştur.

¹³⁷ D13D, 21.06.2016, E. 2012/3357, K. 2016/2716 kararı DİDDK, 28.09.2017, E. 2016/4786, K. 2017/2860 kararı ile onanmıştır.

¹³⁸ Gökalp Alıca, s. 187.

¹³⁹ Ergene Havzası'nın su, toprak, orman ve çevresel değerlerine yönelik olarak yapılan 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Revizyon Çevre Düzeni Planı, plan karar ve notlarının iptali istemiyle Edirne Barosu Başkanlığı tarafından açılan dava ehliyet yönünden ilk derece yargı yeri tarafından reddedilmiştir, D6D, 27.06.2012,

ilçesinde Buhar ve Enerji Üretim Tesisi Projesi hakkında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemiyle açılan davada, baro ile diğer meslek kuruluşları farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. TMMOB Şehir Plancıları Odası, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, 7. Bölge Bursa Eczacı Odası Başkanlığı, Bursa Tabip Odası, TMMOB Makina Mühendisleri Odası Bursa Şubesi, TMMOB Mimarlar Odası, TMMOB Kimya Mühendisleri Odası ve TMMOB Çevre Mühendisleri Odası yönünden dava açma ehliyetinin bulunduğu ancak davacılarından Bursa Barosu Başkanlığı yönünden davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir. Bu karara gerekçe olarak ise; kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının çevre, imar planı gibi konularda dava açma ehliyetine sahip olmalarının kuruluş kanunlarından kaynaklandığı ancak barolar ile ilgili mevzuatta benzer bir düzenlemenin bulunmadığı gösterilmiştir¹⁴⁰.

Aynı bölgede bulunan taşınmazda yapılması planlanan Zeytin İşleme ve Zeytinyağı Üretim Tesisi Projesi’ne yönelik verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir” kararının iptali istemiyle açılan bir başka davada; TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Bursa Şube Başkanlığı ve Doğayı Çevreyi Koruma ve Doğa Sporları Derneği’nin subjektif ehliyeti kabul edilirken, Bursa Baro Başkanlığı’nın avukatlık mesleği ile ilgili olmayan ve avukatların ortak menfaatlerini koruma amacı taşımayan işlemleri dava konusu etmesinde menfaati bulunmadığı gerekçesiyle subjektif ehliyetinin bulunmadığına karar verilmiştir¹⁴¹.

Bu kararlarda, baroların hukukun üstünlüğünü savunmak ve korumak hususunda kanunla görevlendirmiş olması, dava konusu edilen işlemlerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına aykırı olması, işleme dayanılarak yapılacak olan faaliyetin bulunduğu yerin uygun olmaması, koruma kurulu kararlarına ya da imar planlarına aykırı olması gibi durumlar dikkate alınmamıştır. Yerleşik içtihatlar göre, yargı kararlarının uygulanmaması sebebiyle açılan davalar haricinde, baroların dava konusu edilen işlemde hukuka aykırılık bulunduğu yönündeki itirazları menfaat ihlalinin gerçekleştiği yönünde yeterli bir gerekçe kabul edilmemektedir. Başka bir ifadeyle, Avukatlık Kanunu’na göre kuruluş amacı hukukun üstünlüğünü savunmak ve korumak olan baroların, işlemin hukuka aykırı olduğu yönündeki salt itirazı, çevre davalarında menfaat ihlali şartının gerçekleşmesine sebebiyet vermemektedir.

İptal davasının varlık sebebi, Anayasa ve Çevre Kanunu’nun çevre hakkına ilişkin hükümleri ile baroların kuruluş amacı dikkate alındığında, ilk inceleme sırasında dava konusu edilen işlemde herhangi bir hukuka aykırılığın saptandığı durumlarda, baroların subjektif

E. 2010/1097, K. 2012/3815. Zeytinciliğin Islahı, Yabanilerinin Aşılattırılmasına Dair Yönetmelik’te Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 1. maddesi ile eklenen, “zeytinlik saha” tanımının ve 2. maddesinin iptali sekiz baro başkanlığı tarafından açılan dava ehliyet yönünden ilk derece yargı yeri tarafından reddedilmiştir, D8D, 28.06.2012, E. 2012/5253, K. 2012/5939. Özelleştirme Yüksek Kurulu’nun özelleştirme kapsam ve programına alınan Maliye Hazinesi adına kayıtlı, Muğla ili, Bodrum ilçesi, Gököy’de bulunan taşınmazın satışına ilişkin ihale işleminin iptali istemiyle açılan davada, uyumsuzluk konusu taşınmazın doğal ve arkeolojik sit alanı olduğu, günübirlik tekne turlarının uğrak yeri olduğu, bir kısım canlıların üreme ve yaşam alanı olduğundan bahisle özelleştirilmesinin kamu yararına aykırı olduğu ileri sürülmesine rağmen üyelerinin mesleki menfaatleri ile ilgili olarak herhangi bir iddiaya yer verilmediği gerekçesiyle dava ehliyet yönünden ilk derece yargı yeri tarafından reddedilmiştir, D13D, 21.06.2016, E. 2012/3357, K. 2016/2716.

¹⁴⁰ D14D, 27.12.2016, E. 2016/6626, K. 2016/7975.

¹⁴¹ Bursa 1. İM, 10.03.2017, E. 2016/1468, K. 2017/375 kararının davacılarından Bursa Barosu Başkanlığı’na ilişkin kısmı D14D, 14.12.2017, E. 2017/1294, K. 2017/7054 kararı ile bozulmuştur.

ehliyetinin bulunduğuna karar verilmesi daha isabetli olacaktır. Bu açıdan hukuk devleti ilkesini temel alan bir devlette, hukuka uygunluk idari istikrardan daha öncelikli bir husustur.

Baroların çevre ile ilgili açtıkları davalarda ortaya çıkan çelişkinin giderilmesi amacıyla Bursa Baro Başkanlığı tarafından Danıştay'dan içtihadı birleştirme yoluna gidilmesi istenmiştir. Danıştay son dönemlerde barolar tarafından açılan davalarda ehliyet yönünden verilen davanın reddi kararlarında istikrar sağlandığını belirterek İçtihadı Birleştirme Kurulu'na başvurmaya gerek görmemiştir¹⁴².

İçtihatlarda baroların yukarıda belirtilen uyuşmazlıklarla ilgili olarak bir menfaatlerinin olmadığı kabul edilmektedir. Ancak baroların kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olmanın ötesinde bir görev üstlendikleri, hukukun üstünlüğü, insan haklarının korunması gibi işlevleri, anayasal korumaya sahip çevre hakkını düzenleyen Çevre Kanunu'ndaki düzenlemeler de göz önüne alındığında çevre sorunlarına neden olabilecek nitelikteki işlemlerde menfaatlerinin kabulü gerektiği ifade edilmektedir¹⁴³.

5. Siyasi Partiler ve Teşkilatları

Demokratik bir siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin, milli iradenin oluşmasına katkı sunarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını amaçlaması, onlara çevre uyuşmazlıklarında davacı olma ehliyeti kazandırabilir mi?

Yerleşik içtihatlarda bu soruya genellikle olumsuz bir yanıt verilmekle birlikte, nadir davada siyasi partilerin subjektif ehliyetlerinin bulunduğuna karar verilmiştir.

Sinop ili, Gerze ilçesinde kurulacak olan Gerze Enerji Santrali için bir şirkete 49 yıl süreyle üretim lisansı verilmesine ilişkin Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu kararının iptali istemiyle, davacılar aralarında Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokratik Sol Parti Sinop İl Başkanlıkları'nın da bulunduğu bir dava ehliyet yönünden kabul edilmiş ancak işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle dava reddedilmiştir¹⁴⁴.

İzmir ili, Gaziemir ilçesi, Emrez mahallesinde atık akümülatör ve hurda kurşunları geri dönüştürme faaliyetinde bulunan şirkete ait fabrika sahasındaki radyoaktivite bulaşmış atıklar ile tehlikeli atıkların fiziksel yöntemlerle ayıklanması projesi için verilen "Çevresel Etki Değerlendirilmesi Gerekli Değildir" kararının aralarında Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'nin de bulunduğu davacılar tarafından iptali istemiyle açılan davada, dava açma ehliyetinin bulunduğu kabul edilerek işlemin iptaline karar verilmiştir¹⁴⁵.

¹⁴² DİBK, 27.03.2013, 2012/141642, akt. Gökçalp Alıca, s. 189.

¹⁴³ Gökçalp Alıca, s. 189.

¹⁴⁴ D13D, 29.04.2015, E. 2009/2944, K. 2015/1667 kararı Cumhuriyet Halk Partisi Sinop İl Başkanlığı ile Demokratik Sol Parti Sinop İl Başkanlığı açısından, faaliyet konusu itibarıyla konuyla ilgisi bulunmayan parti il teşkilatlarının işleme karşı dava açmakta menfaatleri bulunmadığı; Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Sinop Şubesi, Sinop Atatürkçü Düşünce Derneği açısından derneğin temsile yetkili organın yönetim kurulu olması nedeniyle, tek başına dava açma ehliyetleri bulunmadığına diğer davacıların dava açma ehliyetlerinin bulunduğu gerekçesiyle DİDDK, 23.11.2017, E. 2015/4558, K. 2017/3836 kararı ile kısmen bozulmuş kısmen onanmıştır.

¹⁴⁵ İzmir 2. İM, 26.05.2015, E. 2015/85, K. 2015/780 kararı D14D, 20.01.2016, E. 2015/6647, K. 2016/115 kararı onanmıştır. Mersin ili, Gülnar ilçesi, Büyükeceli beldesinde yapımı planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali hakkında

Belediye meclisinin 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planı değişikliğine ilişkin kararının iptali istemiyle bir siyasi partinin ilçe teşkilatı tarafından açılan davada, ilk derece mahkemesi dava konusu edilen işlemi iptal etmiş ancak karar temyiz mercii tarafından ehliyet yönünden bozmuştur. İlk derece yargı yeri, imar planlarının şehirde yaşayan insanların sağlığı ve mutluluğunun yanı sıra sağlıklı bir çevrenin oluşması ve estetik yönlerden şehirde yaşayan kişi ve kuruluşları yakından ilgilendiren bir tasarruf olması açısından idari yargıda menfaat ihlalinin geniş yorumlanması gerekliliğini ifade etmiştir. Kararda doğal sit olarak belirlenmesi sebebiyle doğal özellik ve güzellikleriyle gelecek kuşaklara da aktarılması düşünülen bir alanın imara açılmasında, demokratik siyasi hayatın vazgeçilemez unsurlarından olan ve halkın yönetime katılmasını sağlayan siyasi partilerin ilçe teşkilatlarının menfaatlerinin etkilendiği gerekçesiyle davanın esasının incelenmesine karar vererek dava konusu edilen işlemin iptali yönünde ilk kararında ısrar etmiştir.

İlk derecenin kararında ısrar etmesi üzerine Danıştay, faaliyet konusu itibarıyla kentleşme ve imarla ilgisi bulunmayan bir siyasi partinin ilçe teşkilatının bu sıfatla imar planı yapılmasına ilişkin işleme karşı dava açmasında, menfaatinin bulunmadığı gerekçesiyle ilk derece yargı yerinin ısrar kararını kaldırmıştır¹⁴⁶.

6. Dernekler, Vakıf ve Sendikalar

Sağlıklı bir çevrede yaşama ve çevrenin korunması amacı, bu konuda birçok sivil toplum kuruluşunun ihdasına sebebiyet vermiştir. Kuruluş amaçları çevrenin korunması olan birçok dernek ve vakıf bulunmaktadır.

Çevrenin korunması alanında faaliyet gösteren dernek ve vakıfların dava açma ehliyetlerinin bulunup bulunmadığının incelenmesinde dikkat edilen en önemli husus kuruluş metinlerinde yer alan amaçlarıdır. Kuruluş amaçları ile dava konusu edilen işlem arasında bir ilişkinin saptanması durumunda genelde subjektif ehliyetin bulunduğu karar verilmekte, aksi durumda dava ehliyet yönünden reddedilmektedir. Ancak bu tür sivil toplum kuruluşlarının dava açma ehliyetinin bulunup bulunmadığının değerlendirilmesinde tek ölçüt kuruluş amaçları değildir. Diğer taraftan bazı kararlarda salt kuruluş amaçları arasında dava konusuna ilişkin olarak bir hükmün yer almasının dava açma ehliyetini kazandırmayacağı, bu kıstasa ilaveten derneğin önceki faaliyetlerinin subjektif ehliyetin kabulünde dikkate alınacağı belirtilmektedir.

Dernek ve vakıfların kuruluş amaçları, kuruluş metinlerinde (dernek tüzüğü/vakıf senedi) yer almaktadır. Dernek ve vakıfların kurulduktan sonra da kuruluş amaçlarında bir değişikliğe gitmeleri de mümkündür. Diğer taraftan dernek ve vakıfların tek bir amaç dışında birçok amaçla kurulmaları da mümkündür. İşte kuruluş amacı sadece çevrenin korunması olan veya kuruluş

verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemiyle Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi tarafından açılan davada subjektif dava ehliyeti kabul edilmiştir, D14D, 23.11.2017, E. 2015/5187, K.2017/6259.

¹⁴⁶ İlk derece yargı yerinin kararı D6D, 23.02.2000, E. 1999/4365, K. 2000/1068 kararı ile bozulmuş, DİDDK, 19.10.2001, E. 2000/954, K. 2001/683 kararı ile bozma kararı yönünde karar alınmasına hükmedilmiştir. Benzer şekilde siyasi parti il başkanlığı tarafından imar değişikliğine ilişkin açılan bir davada da siyasi parti teşkilatlarının bu sıfatla dava açma ehliyetlerinin bulunmadığına karar verilmiştir. Gaziantep 100. Yıl Kültür Parkı içinde bulunan spor tesisleri ve çevre düzenlenmesi alanlarının ticaret merkezi alanına dönüştürülmesi yolundaki Büyükşehir Belediye Meclisi kararıyla yapılan nazım ve uygulama imar planlı değişikliklerinin kaldırılması isteminin reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle bir siyasi partinin il teşkilatı tarafından açılan davada, aynı gerekçeyle ilk derece yargı yerinin kararı bozulmuştur, D6D, 04.10.2001, E. 2000/3480, K. 2001/4259.

amaçları arasında çevrenin korunması bulunan bir sivil toplum kuruluşunun kanunla öngörülen menfaat ihlali koşulunu peşinen kabul etmek ne derece hukuki bir yaklaşımdır, bunun değerlendirilmesi gerekir. Ayrıca sendikaların kuruluş amaçlarının kanundan, ancak vakıflar ile derneklerin kuruluş amaçlarının kendi iradelerinden kaynaklanmaları da subjektif dava ehliyetinin kabulünde farklılığa sebep olmaktadır.

Yargı, dernek ve vakıf şeklinde örgütlenen sivil toplum kuruluşlarının kendi hukuki durumlarını doğrudan etkilemeyen ancak kuruluş amaçları ile bağlantılı olarak herkesi ilgilendiren davalardaki menfaat ihlali koşulunu sağlayıp sağlamadıkları hususunda tereddüt yaşamaktadır. Bu tereddüdün kaynağı, bu varlıkların gerek ilk kuruluş amaçlarının gerekse amaç değişikliklerinin denetimlerindeki usulden kaynaklanmaktadır. Bu gerekçeyle yargı, dernek ve vakıfların kuruluş amaçlarının dava konusu işlemle olan rabitasında menfi tutum sergilemektedir. Başka bir ifadeyle, yargı organları genelde vakıf ve dernekler tarafından açılan davalarda, dava konusu edilen işlemde davacı dernek ve vakfın menfaatinin güncel, meşru ya da kişisel olmadığına karar vermektedir.

Mardin, Siirt, Batman, Şırnak ve Hakkâri illerini kapsayan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın iptali istemiyle açılan davada, dernekler ile sendika ve meslek kuruluşları arasında bir ayrıma gidilmiştir. Kararda derneklerin üyelerinin ve temsil ettikleri kişilerin müşterek menfaatlerini koruma ve dayanışmalarını sağlama amaçlarıyla kurulan özel hukuk tüzel kişileri olduğu ve amaç ve faaliyet alanlarının kendilerince hazırlanan tüzüklerle belirlendiği ifade edilmiştir. Ancak benzer amaçlarla kurulsada dahi kanunla kurulan sendika ve meslek birliklerinin kanunda belirtilen kuruluş amaçlarına yönelik olarak dava açabilme hakkının kanunla verildiği vurgulanarak derneklerin doğrudan dernek tüzel kişiliği ilgilendiren konularda ehliyet sahibi oldukları konusunda tereddüt bulunmadığı ancak, bu kapsam dışında kalan konularda salt tüzükte yer alan hüküm dayanak alınarak ehliyet hakkını kazanmasının mümkün olmadığına karar verilmiştir¹⁴⁷.

Bazı kararlarda sivil toplum kuruluşlarının dava açma ehliyeti anayasanın hak arama hürriyeti kapsamında değerlendirilerek geniş yoruma tabi tutulurken¹⁴⁸, bazı kararlarda kuruluş metninde dava açma yönünde özel ve ayrıca bir hüküm bulunması gerektiği belirtilerek dar yorumla ehliyet yönünden açılan davanın reddine karar verilmektedir¹⁴⁹. Ayrıca sivil toplum

¹⁴⁷ D6D, 18.03.2013, E. 2012/5466, K. 2013/1751. Ancak kararın karşı oyunda katıldığımız görüşe göre, Doğa Derneği Tüzüğü'nün 3. maddesinde, "Dünyamızın ve Ülkemizin doğasını, biyolojik çeşitliliğini, ekolojik süreçlerini ve ekolojik bütünlüğünü doğrudan veya dolaylı olarak tanımaya, tanıtmaya ve korumaya katkıda bulunmak, başta ülkemiz olmak üzere Dünya ölçeğinde ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturulması, doğanın dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamayı desteklemek" Derneğin amacı olarak sayılması; 4.1 maddesinde ise "doğal kaynakların, biyolojik çeşitliliği ve kültürel miras dahil diğer çevre değerlerinin araştırılmasına ve korunmasına katkıda bulunmak ve gerektiğinde hukuki mücadele yürütüp davalar açmak veya açılmış bulunan davalara müdahil olmak" Derneğin faaliyetleri arasında bulunması sebebiyle, uyuşmazlığa konu davada menfaat ilişkisinin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

¹⁴⁸ İSTED İstanbul Çevre Kültür ve Tarihi Eserleri Koruma Derneği tarafından, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa yerleşkesi içerisinde beş adet tarihi mescidin onarılmasının yerleşke yenileme projesine eklenmesi istemiyle yapılan başvurunun reddi ve buna bağlı olarak bazı işlemlerin iptali istemiyle açılan davada, Anayasal düzenleme olan "hak arama hürriyeti" hükmünde yer alan hak kavramının menfaat kelimesini de kapsadığı ve subjektif ehliyetin bu içerikle kabul edildiği görülmektedir, D14D, 24.03.2016, E. 2014/5355, K. 2016/2193.

¹⁴⁹ Rize ili, Çamlıhemşin ilçesi, Ayder, Aşağı Kavrun, Yukarı Kavrun ve Samistal yaylalarının bulunduğu mevkide Kış Sporları Merkezi'ne ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla yeni yol yapımı ve mevcut yolları genişletme projelerinin onaylanmasına ilişkin Trabzon Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararının iptali istemiyle Çamlıhemşin-Hemşin Vakfı tarafından açılan davada, "Vakıflarca dava açılabilmesi için vakıf senedinde ayrıca ve açıkça dava

kuruluşları tarafından açılan davalarda, işlemin iptalinin tüm üyelerinin menfaatine uygun olması gerekliliği de dikkat edilen bir başka husustur¹⁵⁰.

Bahçeşehir gölet alanı ve pazar alanına ait 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği'nin, pazar alanına ilişkin bir kısmının iptali istemiyle Bahçeşehirli Derneği tarafından açılan davada, dernek tüzüğünde¹⁵¹ yer alan amaçlar doğrultusunda derneğin dava açma ehliyetinin bulunduğu karar verilmiştir¹⁵².

Mersin ili, Gülnar ilçesi, Büyükeceli beldesi sınırlarında yer alan bir alanda yapılması planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi'ne yönelik ÇED başvuru dosyasının ilgisine iadesi ve ÇED sürecine ilişkin tüm idari işlem ve eylemlerin durdurulması istemiyle uluslararası sivil toplum kuruluşlarından Yeşil Barış (Greenpeace) Hukuk Derneği tarafından yapılan başvuru cevap verilmemek suretiyle reddedilmiştir. Redde ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, dernek tüzüğünde hüküm bulunmasının davacıya hukuken bir hak tanımayacağı gerekçesiyle dava ehliyet yönünden ilk derece yargı yeri tarafından reddedilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, davacı derneğin tüzüğünde¹⁵³ belirlenen faaliyet alan ve amaçlara doğrudan etki eden mahiyette

açma yetkisinin belirtilmiş olması şart olmayıp, hukuken bir kişilik sahibi olan vakıfların amaçlarının gerektirdiği durumlarda dava açabileceklerini kabul etmek gerekmektedir" şeklinde hüküm kurulmuştur, Rize İM, 18.03.2016, E. 2015/528, K. 2016/174 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 06.12.2016, E. 2016/8909, K. 2016/8078 kararı ile bozulmuştur. Bir başka davada dernek tüzüğünde ekosistemin korunması, doğa ve insan ilişkisinin bütünlük içerisinde kalması ve toplumun bu hususlarda bilinçlenmesi amacı ile kurulması başka bir ifadeyle dernek amaçları arasında dava açabileceği ya da hukuki girişimlerde bulunacağı yönünde bir düzenleme olmaması dolayısıyla dava ehliyet yönünden reddedilmiştir, D14D, 04.04.2017, E. 2016/11479, K. 2017/2029.

¹⁵⁰ "Sendikaların, doğrudan tüzel kişiliklerinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konularda iptal davası açabilecekleri gibi, tüzüklerinde öngörülen amaçları gereği, üyelerinin ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda da iptal davası açabilecekleri tartışmasızdır. Ancak üyelerinin tamamını ilgilendirmeyen veya bir bölümünün hak ve çıkarları yönünde olmakla birlikte, diğer bir bölümünün menfaatine aykırı olacak konularla ilgili olarak iptal davası açabilmelerine olanak görülmektedir", D10D, 11.01.2011, E. 2010/10235, K. 2011/21. Nitekim Danıştay sendikalara ve üst kuruluşlarına tanınan yetkinin ehliyet olarak değil, temsil bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. DİBK, 03.03.2006, E. 2005/1, K. 2006/1. Federasyonun, kendi üyesi derneklere uygulanma olanağı bulunmayan işlemlerin iptalini istemekte doğrudan bir menfaati bulunmadığı yönündeki kararlar için bkz. DİDDK, 12.03.2018, E. 2015/2549, K. 2018/866. DİDDK, 18.04.2016, E. 2014/3275, K. 2016/1628. DİDDK, 18.04.2016, E. 2014/3276, K. 2016/1625. D10D, 20.06.2017, E. 2017/1360, K. 2017/3294. "Sendikanın; ancak, üyelerinin ortak çıkarlarının etkilemesi ya da üyelerinden birinin menfaatini ihlal eden bir işlem tesisi ve hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda, üyesini temsilen dava açması mümkün olup, henüz kamu görevine atanmamış, dolayısıyla henüz davacı ile üyelik ilişkisi bulunmayan kişilerin anılan kamu görevine girişleri için öngörülen sınava ilişkin düzenlemenin iptali istemiyle, "temsilci" olarak dava açamayacağı, yani dava açmada menfaati bulunmadığı sonucuna varılmaktadır", D12D, 11.09.2019, E. 2019/907, K. 2019/5768.

¹⁵¹ Davacı Bahçeşehirli Derneği Tüzüğü'nün 2. maddesinde, "Bahçeşehir'de var olan sağlıklı modern şartları koruma ve geliştirmenin, Bahçeşehir'in sorunlarıyla ilgililenerek sorunlar çözmede birlik oluşturulacağı, bu konuda yetkili kurum ve kuruluşlarla görülecek destek sağlanacağı, doğanın ve doğal varlıkların korunacağı, iyileştirileceği ve geliştirileceği, Bahçeşehir'de kültür, sanat, spor ve sosyal faaliyetlerin düzenleneceği, bununla ilgili tesisler kazandırmaya çalışılacağı, amaç madde ile ilgili hukuksal yollara başvurulacağı, gerektiğinde davalar açılacağı" konularına yer verilmiştir.

¹⁵² İstanbul 1. İM, 13.10.2014, E. 2014/2139, K. 2014/1730 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 08.06.2016, E. 2015/2865, K. 2016/3922 kararı ile bozulmuştur.

¹⁵³ Dernek Tüzüğü'nün 2. maddesinde; "Derneğin; temel insan haklarından olan çevre hakkını düzenleyen ulusal ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, Dünya ve insanlar açısından kabul edilemez ve sürdürülemez nitelikte çevre sorunlarına sebep olan her tür idari ve/veya özel işlem, eylem, karar, uygulamaya karşı, her tür meşru ve yasal etkinliklerde bulunmak, gerçek/ve veya kamu/özel tüzel kişiliklerine karşı her tür hukuki girişimlerde bulunmak, sürdürülebilir ve ekolojik yaşamın savunuculuğunu yapan bir hukukun gelişimine katkıda bulunmak amacı ile kurulduğu" belirtilirken, bu amacının gerçekleştirilmesi bakımından yapabileceği faaliyetlerin belirtildiği 3. maddesinde; "Derneğin yukarıda belirtilen amacına ulaşabilmek için, Dünya ve insanlığın önüne çıkabilecek her tür çevre sorunu faaliyet alanı olmak üzere, İdari Yargılama Usulü Kanunu çerçevesinde Dernek yetkili organları

bir işlem olması nedeniyle davacı Derneğin subjektif ehliyetinin bulunduğuna karar vermiştir¹⁵⁴. TEMA tarafından açılan davalarda da benzer kıstaslar kullanılarak menfaat ihlali koşunun gerçekleştiği ifade edilmektedir¹⁵⁵.

Kuruluş amacı üyelerinin menfaatlerini korumanın yanı sıra çevrenin korunması ve idarenin çevre mevzuatına aykırı uygulamalarını yargıya taşıma olan “Çevre Hukuk Derneği” tarafından açılan bir dava bu açıdan önemlidir.

Milli Parklar Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğin 1. maddesinin iptali istemiyle Çevre Hukuk Derneği tarafından açılan davada, dernek ana tüzüğünde çevre sorununa sebep olan her türlü işleme karşı derneğin dava açma amacının bulunmasına rağmen¹⁵⁶ dava ehliyet yönünden reddedilmiştir. Kararın gerekçesinde üyelerinin hak ve menfaatlerini koruma amacıyla kanunla kurulan sendika ve meslek birliklerinin kanunda belirtilen kuruluş amaçlarına yönelik olarak dava açabilme hakkının kanun tarafından verilmesine rağmen, derneklerin kuruluş amaçları ile faaliyet alanlarının kendilerince hazırlanan tüzüklerle belirlenmesi gösterilmiştir. Bu açıdan dernek tüzüğüne salt bir hüküm koymakla kanunla belirlenen subjektif dava ehliyetinin sağlandığını iddia etmenin hukuken mümkün olmadığına karar verilmiştir¹⁵⁷. Ancak karşı oy yazısında belirtildiği üzere, bu derneğin de davacıları arasında bulunduğu başka bir davada derneğin subjektif ehliyetinin bulunduğuna ve ayrıca Manisa ili, Soma ilçesi, Yırca köyündeki taşınmazların Soma Kolin Termik Santrali’nin inşasına yönelik acele kamulaştırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada başka bir hukuk derneğinin dava açma ehliyetinin bulunduğuna karar verildiği görülmektedir. Derneklerin subjektif ehliyeti hususunda yargının olumsuz yaklaşımı, doğa, çevre, kültür ve tabiat varlıklarını koruma amacıyla kurulmuş derneklerin amaçlarını gerçekleştirememesi sonucunu doğurur. Bir başka anlatımla, bu amaçla kurulan bir derneğin yargı kararıyla işlevsiz kılınması hukuken hatalı bir yaklaşımdır. Nitekim kişilerin anayasa ile kendilerine yüklenen ödevi kendi kuracakları dernekleri aracılığıyla gerçekleştirmelerine engel hiçbir yasal düzenleme de bulunmamaktadır.

Diğer taraftan davacı hukuk derneği dava dilekçesinde, Milli Park alanlarının doğal kaynak değeri açısından nadir bulunan yerlerden olduğu, bu yerlerin diğer doğal alanlara benzer şekilde insan faktörü ile kaynak değerlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu, çevrenin korunmasına yönelik hukuki düzenlemelerde, planlama süreçlerine ilişkin yaklaşımının, çevrenin

---

tarafından belirlenen/tanımlanan çevre sorunları ile ilgili her tür idari dava açmak, takip etmek, sonuçlandırmak, açılmış davalara katılmak, bilgi ve deneyimi çerçevesinde hukuki süreçler hakkında çevre mücadelesi yürüten gerçek ve tüzel kişilere yardımcı olmak, katkıda bulunmak biçiminde çalışma şekillerini kullanacağı” şeklinde düzenleme bulunmaktadır.

¹⁵⁴ Ankara 10. İM, 26.06.2012, E. 2012/1065, K. 2012/1129 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D14D, 24.10.2013, E. 2012/9094, K. 2013/7096 kararı ile bozulmuştur.

¹⁵⁵ Gökçalp Alica, s. 194.

¹⁵⁶ Davacı Hukuk Derneği Ana Tüzüğü’nün 2. maddesinde, temel insan haklarından olan çevre hakkını düzenleyen ulusal ve uluslararası kurallar çerçevesinde, Dünya ve insanlar açısından kabul edilemez ve sürdürülemez nitelikte çevre sorunlarına sebep olan her türlü idari ve/veya özel işlem, eylem, karar, uygulamaya karşı, her türlü meşru ve yasal etkinlikte bulunmak, gerçek ve/veya kamu/özel tüzel kişilere karşı her tür hukuki girişimde bulunmak, sürdürülebilir ve ekolojik yaşamın savunuculuğunu yapan bir hukukun gelişimine katkıda bulunmak Derneğin amaçları olarak gösterilmiştir. 3. maddesinde ise; Derneğin amaçlarına ulaşabilmek için, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 113. maddesi çerçevesinde topluluk davası açmak, İdari Yargılama Usulü Kanunu çerçevesinde çevre sorunları ile ilgili her türlü idari dava açmak konularına yer verilmiştir.

¹⁵⁷ D6D, 17.02.2015, E. 2015/737, K. 2015/808.

korunması amacının yanı sıra sürekliliğinin sağlanması da hedeflediği, bu açıdan çevrenin tüm özellikleri dikkate alınarak çevreyi kullanan insana ait sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetle ilişkilendirilmesinin zorunlu olduğu, planlama sürecinin birçok uzmanın bir araya gelerek hazırlandığı, dava konusu Yönetmelik değişikliği ile 2873 sayılı Kanun'a aykırı olarak uzun vadeli gelişme planlarının göz ardı edildiği ileri sürülmektedir. Bu açıdan çevre hukuku alanında faaliyet gösteren bir hukuk derneği tarafından açılan davalarda farklı bir yaklaşım belirlenmesi gerekirdi. Çevre hukuku alanında faaliyet gösteren derneklerin subjektif ehliyetinin bulunup bulunmadığının tahlilinde, baro ile mühendisler odası tarafından açılan davalarda olduğu gibi bir inceleme yapılması, kuruluş tüzüğünde hükme yer verilmesi kaydıyla subjektif ehliyetinin varlığı kabul edilmesi gerekir.

Kuruluş amaçları arasına salt bir hüküm koymanın kanunla belirlenen subjektif ehliyetin şartını sağlamadığı yönünde birçok karara rastlamak mümkündür.

Örneğin; Ormanlık bir alanda Milli Eğitim Bakanlığı için eğitim tesisi inşasına yönelik 49 yıl süreli bedelsiz olarak izin verilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle bir dernek tarafından açılan davada; derneğin amaçları arasında ormanların yok edilmesinin önlenmesi amacının bulunmasının derneğe dava açma ehliyeti kazandırmadığı, ayrıca dernek tüzüğünde derneğin amaçlarına ulaşabilmesi adına dava açabileceği hususunda bir hükme yer verilmemesi gerekçesiyle ilk derece yargı yerinin iptal kararı ehliyet yönünden bozulmuştur. Söz konusu davada Danıştay Savcısı, herhangi bir faaliyet alanında basit bir usuli prosedür ile kurulabilen her derneğin, iptal davası açabilme ehliyetinin bulunduğunu peşinen kabul etmenin idari işlemin sürekli olarak iptal tehdidi altında bırakılması sebebiyle idari istikrarın ihlaline neden olabileceği yönünde görüş beyan etmiştir¹⁵⁸.

Derneğin kuruluş tüzüğünde yer alan amaçlarının subjektif ehliyet koşulunun "menfaatin kişiselliğini" sağladığı, ancak henüz menfaatin "aktüel bir hale gelmediği" gerekçesiyle ehliyet yönünden davanın reddedildiği kararlar da bulunmaktadır.

Örneğin; Orman Genel Müdürlüğü eğitim ve dinlenme tesislerinin yer aldığı ormanlık alanın turizm tesisi olarak inşasına yönelik tahsis edilmesine ilişkin Bakanlık işleminin iptali istemiyle açılan dava, ilk derece yargı yeri tarafından kabul edilmiş ve işlem hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. Kararın temyizi üzerine Danıştay, derneklerin tüzük metinlerinde belirtilen kuruluş amaçları ve faaliyet alanlarıyla sınırlı bir dava ehliyeti bulunduğunu, davacı derneğin tüzüğünde tüm vatandaşların müşterek varlığını oluşturan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması hususlarının kuruluş amaçları arasında yer aldığı, bu açıdan dava ehliyetinin bulunduğuna karar vermiştir. Ancak dava konusu edilen işlemin, tahsis kararının ilanı niteliğinde olduğu ve çevrenin tahribi yolunda bir zararın bu aşamada söz konusu olamayacağı, orman alanına zarar verilmesinin ancak tahsisin ardından yapılacak bir çalışma sebebiyle ortaya çıkabileceği ve bu aşamada doğal kaynakların tahribi ve buna benzer etkiler nedeniyle muhtemel bir menfaat ihlalden söz edilemeyeceği gerekçesiyle ilk

¹⁵⁸ D8D, 07.12.1999, E. 1999/2477, K. 1999/7077. Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 1/5000 ölçekli Güneypark Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanı Sınır Değişikliği kararının iptali istemiyle Çağdaş Başkent Ankara Derneği tarafından açılan davada, salt tüzük metinde hüküm yer aldığından bahisle dava ehliyetinin bulunduğu kabulüne hukuken olanak bulunmadığına karar verilmiştir, Ankara 5. İM, 11.11.2010, E. 2010/329, K. 2010/1581 kararı D6D, 15.04.2013, E. 2011/4852, K. 2013/2631 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuştur.

derece yargı yerinin kararı bozulmuştur. Ayrıca çevrenin tahribi halinde derneğin her zaman dava açılacağı ve ancak böylesi bir durumda davacı derneğin menfaatinin güncel olma şartını sağlayabileceği ifade edilmiştir¹⁵⁹. Söz konusu davada subjektif dava ehliyetinin koşullarından menfaatin kişiselliği sağlanmış ancak menfaatin güncelliği koşulu gerçekleşmemiştir.

Sivil toplum kuruluşları tarafından açılan davalarda kuruluş amacının yanı sıra davacının daha önceki faaliyetleri ile daha önceden açtığı bir davanın bulunup bulunmadığı dikkate alınmaktadır. Dernek, vakıf ve sendikaların kuruluş amaçlarına yönelik önceki faaliyetlerinde aktif olması ve çevre hukukunu ilgilendiren bir konuda daha önceden dava açtığı belirlenmesi durumunda subjektif ehliyetinin bulunduğu karar verilmektedir. Diğer taraftan önemli olan daha önceki davaların ehliyet yönünden kabul edilmesi değil önceki dava/davaların ehliyet yönünden reddedilse dahi açılmış olmasıdır. Ancak bir sivil toplum kuruluşunun açtığı davanın subjektif ehliyet yönünden kabulü için öncesinde ne kadar dava açması gerektiği de muğlaktır. Bir sayı vermek de ihtimal dâhilinde değildir. Mahkeme, böylesi bir yaklaşımla öncesinde açılan davalar ile sivil toplum kuruluşunun halihazırda açtığı davadaki amacını araştırmaktadır. Böylesi bir tutumun “menfaatin meşruluğu”na yönelik bir araştırma olduğu iddia edilebilse de, özellikle yeni kurulan bir sivil toplum kuruluşunun belirli olmayan bir süreyle ve belirli olmayan dava sayısı ile davacı sıfatını kazanamamasına yol açması açısından sakıncalıdır. Keza her ne kadar menfaat ihlali kavramının içeriği doktrin ve içtihatlarla belirlenmiş olsa da, kanunla verilen bir yargısal talep hakkının belirsiz bir özgeçmiş sorgulamasıyla çözüme kavuşturulması, hak arama hürriyeti başta olmak üzere hukuki belirlilik ilkesine de aykırılık taşır.

Örneğin, İstanbul ili, Maltepe ilçesindeki turistik tesis ve rekreasyon alanı olan ve 3. derece doğal sit alanı olarak tescil edilen yerde bulunan binanın özel hastane olarak kullanılması amacıyla ön izin verilmesi işlemine Dragos Doğay Koruma Derneği tarafından açılan davada, imar planı değişiklikleri ile yapı ruhsatı tesis edilmesi işlemlerine ilişkin olarak daha önce açılmış olan davalar dikkate alındığında, davacının dava konusu edilen işlemin iptalini talep etmesinde dava açma ehliyetinin bulunduğu karar verilmiştir¹⁶⁰. Çağdaş Başkent Ankara Derneği, Ankara ilinde aktif faaliyetleri bulunan ve çevre mevzuatını ilgilendiren idari işlemlere karşı çok sayıda dava açmış bir dernektir. Bu sebeple dernek tüzüğünde yer alan kuruluş amaçlarına¹⁶¹ dayanarak açılan davaların tamamında derneğin subjektif dava ehliyetinin bulunduğu karar verilmiştir¹⁶². Ancak

¹⁵⁹ D8D, 15.06.1998, E. 1998/397, K. 1998/2243.

¹⁶⁰ İstanbul 4. İM, 29.5.2006, E. 2005/2800, K. 2006/1881 kararı D10D, 10.07.2007, E. 2007/985, K. 2007/3950 kararı ile bozulmuştur.

¹⁶¹ Dernek Tüzüğü'nde, “Başkent Ankara’da çağdaş yaşamı gerçekleştirecek kent ve kentli bilincini oluşturmak ve bu amaçla faaliyette bulunmak; Ankara’da yapılan ve yapılacak planlama ve imar uygulamalarında, şehircilik ilkeleri, kamu yararı, hizmet gerekleri ve imar mevzuatına uygunluğu sağlamada girişimlerde bulunmak; noktasal bazda yoğunluk ve kullanım kararı değişikliği getirilerek kamu yararı ve Ankara halkının gözetilmediği rant sağlamaya yönelik planlama, proje değişiklikleri ve her türlü imar ve benzeri uygulamalara engel olmak; kamu kullanımına ayrılan ve herkesin yararlanması gereken alanların gerçekten bu amaca hizmet etmesi için çalışmalar yapmak; Dernek amacını gerçekleştirmek için gerektiğinde dava açmak” konularına yer verilmiştir.

¹⁶² Çağdaş Başkent Ankara Derneği tarafından çevre konularını ilgilendiren işlemlere karşı dava açıldığı ve söz konusu derneğin subjektif ehliyetinin bulunduğu çok sayıda karar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Ankara 6. İM, 27.04.2012, E. 2012/691, K. 2012/753 ısrar kararı DİDDK, 04.02.2015, E. 2012/1849, K. 2015/180 kararı onanmıştır. Ankara 2. İM, 27.06.2007, E. 2007/591, K. 2007/1479 ehliyet yönünden davanın reddi kararı DİDDK, 04.02.2015, E. 2013/24, K. 2015/174 kararı ile bozulmuştur. Ankara 6. İM, 26.04.2012, E. 2012/694, K. 2012/742 kararının ısrara ilişkin kısmı DİDDK, 04.02.2015, E. 2013/452, K. 2015/175 kararı ile onanmıştır. Ankara 8. İM, 22.03.2011, E. 2011/295, K. 2011/275 ısrar kararı DİDDK, 04.02.2015, E. 2013/2174, K. 2015/194 kararı ile bozulmuştur. Ankara

Yeni kurulan ya da uzun süre önce kurulan ancak daha önce davacı konumunda bulunmayan bir derneğin açtığı ilk davada davacı olması bu kıstasa göre mümkün değildir.

C. Diğer Varlıklar

Gerçek ve tüzel kişiliği haiz olmayan¹⁶³ bazı varlıkların çevre mevzuatını ilgilendiren davalarda subjektif ehliyetlerinin bulunduğuna karar verilmiştir.

1. Kent Konseyleri

Belediye Kanunu'nun 76. maddesine göre kent konseyi, şehir yaşamında; şehir vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, şehre yönelik hak ve menfaatlerin korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlı olma, sosyal yardım ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verebilme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini uygulamaya çalışır. Bu açıdan kent konseyleri kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, sendika, noter, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurumlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan bir idari birimdir. Belediye ise kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda konseye yardım ve destek sağlamakla görevlidir.

Kent konseylerinin kamu tüzel kişiliği bulunmamakla birlikte davacı konumunda olabileceği kabul edilmektedir. Danıştay dava ehliyetinin sadece gerçek ve tüzel kişilere tanındığı hususunda kısıtlayıcı bir kural bulunmadığını, çoğu idari makam ve merciin tüzel kişilikleri bulunmamasına rağmen kanunen üstlendikleri görev ve yetkileri çerçevesinde tasarruf ve dava ehliyetine sahip olduklarını kabul etmektedir¹⁶⁴.

Kent konseyleri tarafından açılan dava sayısı da belirli bir yoğunluktadır. Örneğin; Altın Madeni Sahası Projesi'ne ilişkin "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının iptali istemiyle aralarında Kırklareli Kent Konseyinin de davacı bulunduğu dava kabul edilmiştir¹⁶⁵. Benzer şekilde Karaburun Kent Konseyi tarafından bir balık çiftliğinin kurulması için verilen "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararının iptali istemiyle açılan dava da ehliyet yönünden kabul edilmiştir¹⁶⁶.

2. Site Yönetimi

Site yönetimlerinin kendi hak ve menfaatlerini ilgilendirmeyen konularda davacı konumunda bulunması nadir görülen bir durumdur.

Tespit edebildiğimiz bir olayda, Antalya ili, Konyaaltı ilçesinde bulunan Arapsuyu talebe yurdunun bahçesinde bulunan zeytinlik ve narenciye ağaçlarının olduğu bir alana yapı ruhsatı verilmiştir. İnşaatın dayanağı kabul edilen 1/5000 ölçekli nazım ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarının iptali istemiyle Pınar Sitesi ve bu sitede bulunan Kamaç Apartmanı yöneticisi

14. İM, 25.10.2013, E. 2013/373, K. 2013/1513 kararı D6D, 18.03.2014, E. 2014/1919, K. 2014/2138 oyçokluğu kararı ile onanmıştır. Bu davalarda derneğin ehliyetinin bulunduğuna karar verilmiştir.

¹⁶³ Tüzel kişiliği haiz olmayanların fiil ehliyeti bulunmadığından dava açma ehliyetleri de bulunmamaktadır, Kalabalık, s. 198. Kamu tüzel kişiliği bulunmayan idari birimler idari yargıda davacı olabilirler, Akyılmaz / Sezginer / Kaya, s. 283.

¹⁶⁴ DİBK, 08.03.1979, E. 1971/1, K. 1979/1.

¹⁶⁵ D14D, 23.02.2016, E. 2016/166, K. 2016/1099.

¹⁶⁶ İzmir 1. İM, 24.02.2014, E. 2012/1291, K. 2014/254.

tarafından açılan dava, kat malikleri tarafından davacıya dava konusu işlemlerin iptali hususunda dava açma yetkisi verildiği gerekçesiyle objektif ve subjektif ehliyet yönünden kabul edilmiştir¹⁶⁷.

3. Mahalle Yönetimi

Kamu tüzel kişiliği bulunmayan mahalle yönetimi tarafından açılan davalarda, farklı yönde verilen kararlara rastlamak mümkündür.

Örneğin; Adana ili, Ceyhan ilçesi, Hamdilli kasabası, Adatepe mevkiinde gerçekleştirilmesi planlanan Kalker Ocağı ve Kırma, Eleme Tesisi Kapasite Artışı Projesi hakkında verilen “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” kararının iptali istemiyle mahalle sakini olarak değil mahalle muhtarı sıfatı ile açılan dava, mahalle muhtarlıklarına ve ihtiyar heyetine kamu tüzel kişiliği tanınmadığı gerekçesiyle ehliyet yönünden reddedilmiştir¹⁶⁸.

Balıkesir ili, Küçükbostancı köyü, Balıktaş mevkiinde bulunan taşınmaz üzerinde tavuk üretimi için verilen yapı ruhsatının iptali istemiyle 6360 sayılı Kanunla mahalleye dönüştürülen eski köy tüzel kişiliği adına açılan davada, mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliklerinin bulunmamasına rağmen 4541 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat kapsamında kamu hizmetinin ifası ile görevlendirilen bir idari birim olduğu, görev alanlarında kalmak kaydıyla mahallenin mahalli müşterek menfaatlerinin korunması amacıyla dava ve taraf ehliyetlerinin olduğu ve bu ehliyetlerini idari birimin temsilci konumunda bulunan muhtarlar aracılığı ile kullanabilecekleri aksinin söz konusu idari birimlerin mahkemeye erişim hakkını ihlal edeceği yönünde karar verilmiştir¹⁶⁹.

SONUÇ

Anayasal bir ilke olan hukuk devleti ilkesi, devletin tüm faaliyetlerinin yargısal denetime açık olmasını gerektirir. Bu açıdan yargısal denetim, hukuk devletinin olmazsa olmaz unsurlarının başında gelir. İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu ise Anayasa'nın 125. maddesi ile düzenleme altına alınmıştır. Ancak idarenin yargısal denetimin gerçekleştirilebilmesinin ön koşulu, idari tasarruflara karşı dava açılmasıdır. Bu açıdan idarenin yargı mercileri tarafından denetimi re'sen yapılmayıp, ancak usulüne uygun yapılmış bir yargısal başvuru ile mümkün hale gelmektedir.

Yargısal bir başvurunun idari yargı yerlerince kabulü için, özel bir dava şartı bulunmaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2. maddesine göre, davanın öncelikle kabulü ve dinlenilebilmesi için, davanın açılması sırasında ve tartışmalı olmakla birlikte devamı süresince var olması gereken usul ve şekil şartı olarak bir menfaat ihlalinin bulunması zorunludur. Bir idari işlemde dolayı iptal davası açılabilmesi için öngörülen menfaat ihlali şartı ise, idari yargı içtihatlarında iptali istenilen idari işlem ile davacı arasındaki “kişisel”, “güncel (aktüel)”, “meşru”

¹⁶⁷ Antalya 3. İM, 21.04.2014, E. 2014/542, K. 2014/568 ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 29.09.2014, E. 2014/5760, K. 2014/5695 kararı ile bozulmuştur.

¹⁶⁸ Adana 1. İM, 07.10.2015, E. 2014/1624, K. 2015/1938 kararı D14D, 11.05.2016, E. 2016/741, K. 2016/3727 kararı ile ehliyet yönünden bozulmuştur. Adatepe Muhtarlığı adına muhtar tarafından açılan aynı konuya ilişkin bir başka davada, tüzel kişiliği bulunmayan mahalle muhtarlığının davada taraf olma ehliyetinin ve mahalle adına dava açma yetkisinin bulunmadığına karar verilmiştir, D14, 11.05.2016, E. 2016/741, K. 2016/3727.

¹⁶⁹ Balıkesir İM, 30.05.2014, E. 2013/1413, K. 2014/733 mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliğinin bulunmadığı gerekçesi ile ehliyet yönünden davanın reddi kararı D6D, 09.03.2017, E. 2015/3375, K. 2017/1778 kararı ile bozulmuştur.

ve “ciddi (makul)” bir bağlantıya karşılık gelmektedir. Bu unsurların kümülatif birlikteliği subjektif dava ehliyetini oluşturmaktadır.

Subjektif dava ehliyeti, bazı durumlarda dar bazı durumlarda ise geniş yorumlanmalıdır. Menfaat ihlali şartının dar yorumlanması, başka bir ifadeyle ilgili/ilgisiz her kişinin davacı olamaması, kamu hizmetinin dava tehdidi ile aksatılmasını engellemek ve idari istikrar ilkesinin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Bu açıdan, idari işlemin hukuka aykırı olsa da herkes tarafından değil ancak o işlemde menfaati ihlal edilen kişilerce dava edilebilmesine imkân tanınması, idari işleyişinin olumsuz yönde etkilenmemesi ve yargının iş yükünün gereksiz bir şekilde arttırılmaması amacını taşımaktadır.

Danıştay kararlarında, çevreyi ilgilendiren iptal davalarında menfaat ihlali koşulu ise geniş yorumlanmaktadır. Çevre uyumsuzluklarında geniş yorum yapılmasının nedeni ise konuyu düzenleyen mevzuat hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Buna göre Anayasa’nın 56. maddesinde, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının herkese tanındığı, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemenin devletin yanı sıra vatandaşlara da yüklenen bir ödev olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme çerçevesinde çıkarılan Çevre Kanunu ile “bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak” kanun koyucunun amaçlarından biri haline gelmiştir. Ayrıca aynı Kanunla çevreyi kirleten ya da bozan bir faaliyetten zarar gören kişiler dışında böylesi bir durumdan haberdar olan herkese, ilgili mercilere başvurarak gereken önlemlerin alınmasını sağlama ya da faaliyetin durdurulmasını isteme hakkı tanınmıştır.

İptal davasının varlık amacı Danıştay’ın hemen hemen tüm kararlarında belirtildiği gibi, idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının tespiti, hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşmesi, böylece idarenin hukuka bağlılığının belirlenmesi ve sonuçta hukuk devleti ilkesinin yaşama geçirebilmesidir. İptal davasının bu amaçları 2577 sayılı Kanun’da öngörülen menfaat ihlali şartının özellikle çevre, tarihi ve kültürel değerlerin korunması, imar uygulamaları gibi kamu yararını ilgilendiren konularda geniş yorumlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kamu yararını ilgilendiren bu tür davalarda vatandaşlar, belde sakini gibi sıfatlarla dava açılabileceği Danıştay içtihatlarıyla kabul edilmiştir.

İdari işlemlere karşı gerçek kişiler dışında tüzel kişilerin de davacı konumunda bulunabilmesi mümkündür. Hatta Danıştay, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının örgütlü hareket edebilme imkânlarının hak arama özgürlüğü kapsamında bireylere nazaran daha etkin olduğuna vurgu yapmaktadır. Yüksek Mahkeme, Çevre Kanunu’nun çevrenin korunması hususunda herkese yüklediği yükümlülüğün yerine getirilmesinde, önemli bir rolün kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına ait olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan menfaat kümeleri olarak ifade edilen çevre örgütleri, sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıflar tarafından açılan davalar da oldukça fazla sayıda ve etkinliktedir. Nitekim bu tür oluşumların zaten kuruluş amaçları, faaliyet alanlarına ilişkin kamuoyu oluşturma ve bireylerin tek tek çevrenin korunmasında hak arama özgürlüklerini kullanmaktan çeşitli sebeplerle imtina etmeleri sonucunda ortaya çıkan sorumluluğu üstlenerek örgütlü bir hareket kabiliyetiyle müdahalede bulunmaktadır. Ayrıca tüzel kişiliği bulunmayan kent konseyleri, site yönetimleri ve mahalle yönetimlerinin de subjektif dava açma ehliyetlerinin bulunduğu kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Müslüm. Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınları, Kocaeli, 1996.
- Akyılmaz, Bahtiyar / Sezginer, Murat / Kaya, Cemil. Türk İdari Yargılama Hukuku, 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Altundiş, Mehmet. “İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 69, 2007, s. 339-376.
- Aslan, Zehreddin. Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu Vergi Yargılamasıyla Birlikte, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- Atay, Ender Ethem. İdari Yargılama Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2021.
- Avrupa Ekonomik Komisyonu Çevre Politikası Komitesi Dördüncü Bakanlar Konferansı “Avrupa İçin Çevre”, Aarhus, Danimarka 23-25 Haziran 1998.
- Bağrıaçık, Ahmet. “Danıştay Kararları Işığında İdari Yargıda Menfaat İhlali”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, 2016, s. 39-70.
- Candan, Turgut. Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Çağlayan, Ramazan. İdarî Yargılama Hukuku, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Çalış, Hande Sena. İdari Yargının Varlık Sebebi Olarak İptal Davası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Derdiman, R. Cengiz. İdarî Yargının Genel Esasları, 3. Baskı, Alfa Akademi Yayınevi, Bursa, 2014.
- Ergen, Cafer. İdari Yargı Davaları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- Erhürman, Tufan. “Çevre Davalarında “Menfaat İhlali”: Danıştay ve KKTC Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 60, S. 3, 2011, s. 447-484.
- Gökalp Alica, Süheyla Suzan. “Çevrenin Korunmasına İlişkin İptal Davalarında Kişisel Menfaat Kavramı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 139, Y. 31, 2018, s. 165-220.
- Gözler, Kemal / Kaplan, Gürsel. İdare Hukuku Dersleri, 20. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2019.
- Gözübüyük, A. Şeref / Tan, Turgut. İdare Hukuku C. 2 (İdari Yargılama Hukuku), 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.
- Günday, Metin. İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2022.
- Gündüz, F. Ebru. İdari Davalarda Ehliyet ve Husumet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- Güneş, Ahmet M. “Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17-18, S. 26-27-28-29, Y. 2012-2013, s. 25-40.
- Güneş, Ahmet M. Çevre Hukuku, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Gür, Necip Taha. “İptal Davalarında Menfaatin Meşruluğuna İlişkin Düşünceler”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 21, S. 2, 2019, s. 685-705.
- Gürbüz, Reşit. İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020.
- Kalabalık, Halil. İdari Yargılama Usulü Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.

- Kaplan, Gürsel. İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2017.
- Kaya, Cemil. “İptal Davalarında (Kişisel) Menfaat İhlalinin Genişlemesi: İktisadi Rekabet”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 66, S. 2, 2008, ss. 273-284.
- Kaya, Cemil. “İptal Davalarında Menfaatin Aktüel Olması Şartının Anlamı ve Kapsamı”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1, Y. 2008, s. 117-141.
- Memiş, Emin. Çevre ve Çevre İdare Hukuku (Teori ve Pratik), Filiz Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul, 2015.
- Özay, İl Han. Günışığında Yönetim II-Yargısal Korunma, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.
- Özdek, Yasemin. “İptal Davasında Menfaat Koşulu”, Amme İdaresi Dergisi, C. 24, 1991, s. 99-115.
- Sancakdar, Oğuz. İdari Yargılama Hukuku Genel Esaslar, 3. Baskı, www.sorubankası.net yayınları, İzmir, 2019.
- Türkiye Barolar Birliği. Uluslararası Çevre Koruma Sözleşmeleri, 2. Basım, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2014.
- Ulusoy, Ali D. İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Yıldırım, Ramazan / Çınarlı, Serkan. Türk İdarî Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Yıldırım, Turan / Fiş Üstün, Gül. Açıklamalı-Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Yıldırım, Turan. İdari Yargı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Yılmaz Turgut, Nükhet. Çevre Politikası ve Hukuku, 2. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2012.
- Yücesoy, Ayşe Aslı. İdari Yargılama Hukukunda İptal Davalarında Menfaat (İdari Yargıda Subjektif Dava Ehliyeti Koşulu), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.
- Zabunoğlu, Yahya Kazım. İdare Hukuku, C. 2, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.
- Kullanılan tüm yargı kararları kesinleşmiş olup, kararlara erişim “uyap.gov.tr” adresinden sağlanmıştır.